

ULB Halle
001 872 176

3/1

D: Fan 6353

يو. اله كسه يوف

جانپوار لا بلا ادامني قلاي

چيقتان خاپارلاري

Fan 6353

س. س. س. ر. ني ميله تله ريني ارا باسماسي
موسكوا - 1925 جيل

Ю. АЛЕКСЕЕВ
ПРОИСХОЖДЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА
И ЖИВОТНЫХ

Перевод Коркмазова М.

На карачаевско-балкарском языке

Центральное Издательство Народов С. С. С. Р.
Москва, Никольская, 10.

Bibliothek der
Deutschen
Morgenländischen
Gesellschaft.

Книга набрана и отпечатана
в 1-й типографии Централь-
ного Издательства Народов
С. С. С. Р. Москва, Николь-
ская, 10

в количестве 2000 экземпляров
Главлит № 42623

ادام بلا جانوار لانی چیققان خاپار لاری.

ادام جەرگه قایدان چیققاندى؟

ادام جەرگه چیققانلى قاللاى بىر زامان كەتكەندى؟
ۋسۇندە تۇرلۇ تۇرلۇ اداملا، مىللەتلە جاشاغان جەر
كەسىۋا ئەرتدە دەن بەرىمى تورادى؟

بو سۆروولاغا تۇرلۇ تۇرلۇ اداملا تۇرلۇ تۇرلۇ
جوابلا بەرەدىلە.

دېنلە كۆكۈزگەن تەرگەۋاگە كۆرە دونيا
جاراتىلغانلى 7427 جىل بۆلادى. تاورات ايتخانگا
ينانساق ساولاي دونيا، الاخ دەب ايتىلغان، بىر
تۇرلۇ، بىز كۆرمەگەن بىر كۈچنۇ بويوروغو بلا بىر
قىسقا زاماننى يېچىندە (التى كۈننۇ يېچىنە) جاراتىلغاندى.
ال كۈنۈندە دونيا جارېغى جاراتىلغاندى، ۋچۈنچۈ
كۈنۈندە خانسلا، كېردېكلا، كۆگەت تەرەكلە جاراتىلغاندىلا،
بەشىنچى كۈنۈنە وللو چاباقلا، تۇرلۇ - تۇرلۇ قاناتلىلا
جاراتىلغاندىلا، التىنچى كۈنۈنە خايوانلا، تۇرلۇ - تۇرلۇ
جېلانلا، سارووبەكلە جاراتىلغاندىلا، ادامدا ۋل كۈن
جاراتىلغاندى دەب ايتادى.

الای بولغان ۋچون غيلمونو بيلگەن اداملا باشخا
تورلۇ ايتادېلا. جەر چىققانلى كۆب مه لېوان جىلا
بولادى، جەردە جاشاودا تاورات ايتخاننان ئەسە باشخا
جول بلا چىققاندى.

قايسى كەرتى ايتادى؟
كىمگە ينانېرغا كەرە كدى؟

كىمگە ينانېرغا تاوكەل بولماقلىق قىين تۇيولدى.
سىزنى تۆگەرە گىگىزنى الېب تورغان دونياغا يگى
ساغېش ئەتىب قاراساغىز، كۆرە تورغان زاتلارېغىزنى
يگى اگىلاساغىز بو سۆروولاغا جوواب تابارېقسىز.
كۆرگەنا كۆب زاتنى كۆرەسىز، جەر كەسى كەسىنى
جاراتېلغانېنداندانى ۋسۇندە جاشاوقالاي قورالغان خاپارداندا
سىزگە كىتاب كىيىك كۆب زاتنى ايتېر. بىر تورلۇ
بىر بەگىمى، توتخوچو بولماغان؛ بىر زات بلا كۆرگۈ.
زۇلۇب بەگىمەگەن بىرەۋنۇ «وللاھى بىلپاھى» دەپ
ايتخان سۆزۋندەن ئەسە، كەسىگىز كۆزۋكۆز بلا كۆر.
گەنىگىزگە ينانېرغا كەرە كسىز، ول خايرلېدى.

جەرنى وزاق زاماندىن بەرى تورغانېنا، انى ادامنى
ئەسى جەتمەگەن زامانلادان بەرى تورغانېنا ينانېر
ۋچون كافىكاز تاوادا، توركەستان تاوادا، نەدا

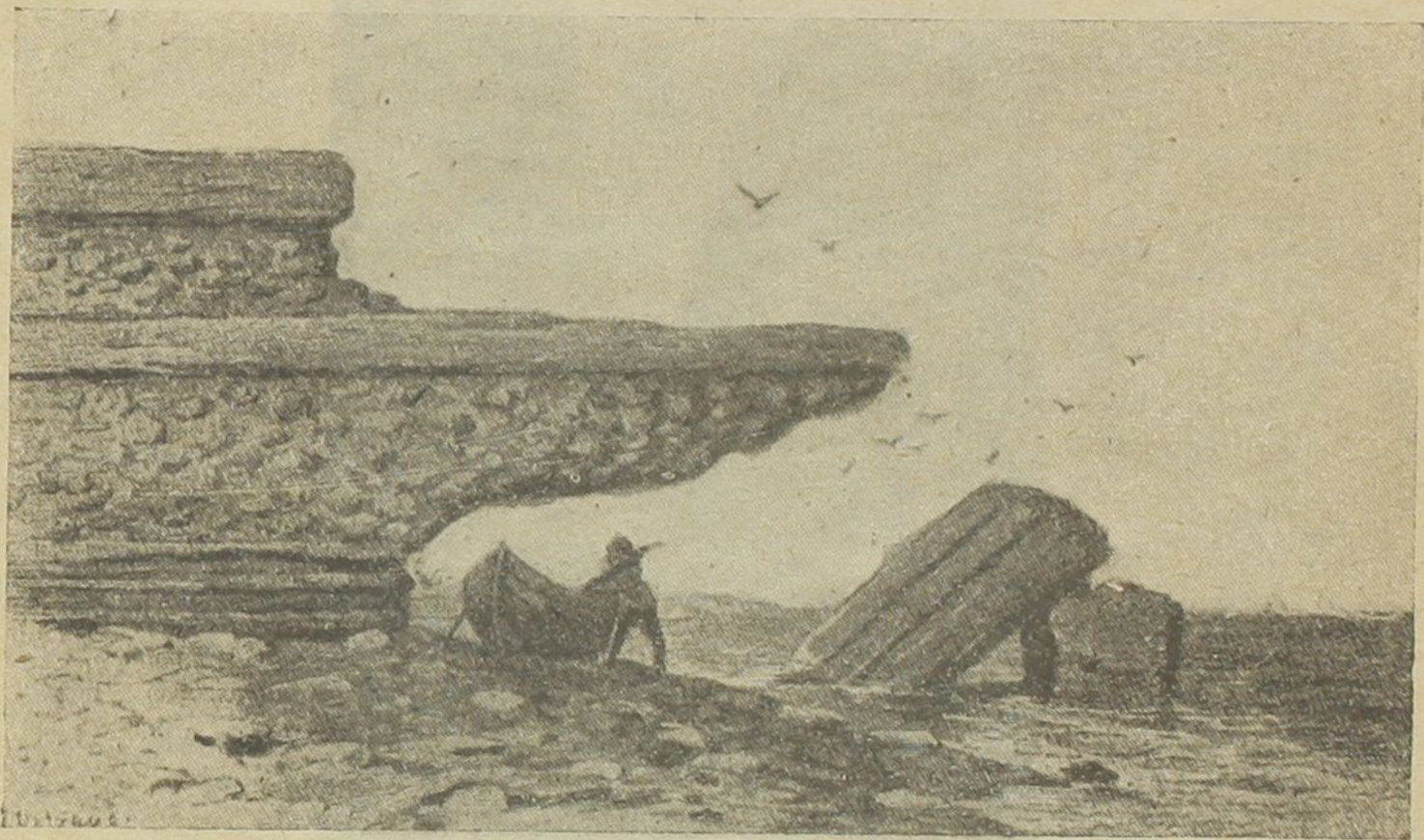
امەرىكانى تاۋلار پىندا قاتى قايالانى سوولا اشاب ئەتگەن
وللو قولاقلاغا، ۆزەنلەگە قاراغىز، جەر جاشاغانلى كۆب
مەلىوان جىللا بولغانىنا ۆل زاماندا يىنانىر سىز. توركەستاندا
چەلەكەت ويەزىتدە اق - سوو ۆزەنى دەب، كافكازنى

دارىيال ۆزەن

ۆرتاسىندا دارىيال ۆزەنى دەب ۆزەنلە باردىلا، الانى تەرەنلىكلەرى
بلا ارولو قلارىنى دۇنيا سەير سىنەدى. بىزنى ۆزەنلەرى بىزنى
القىن قالاي بولغانلارنى خابارى تۆزە تىلەمەكەندى.

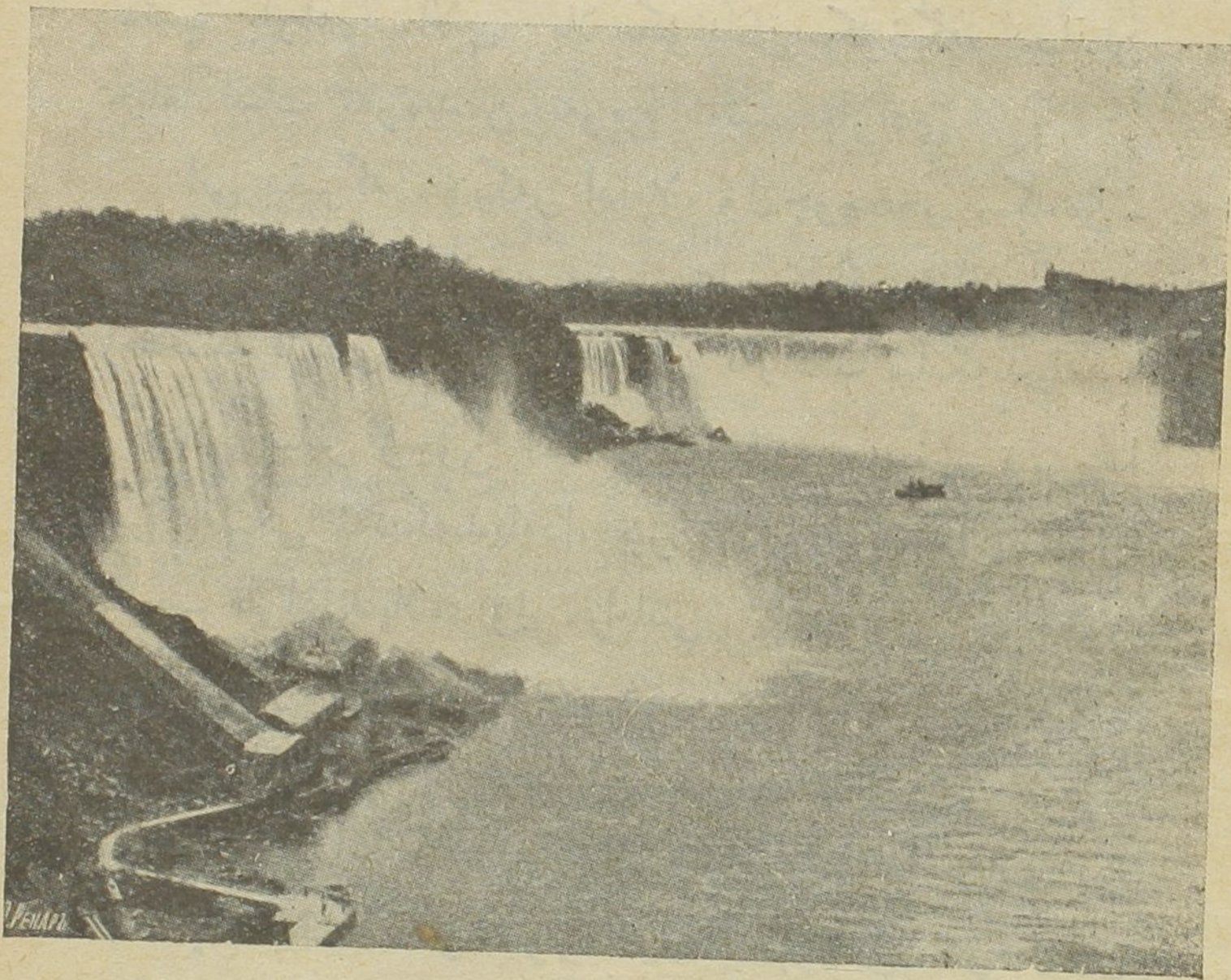
امهريكادا كۆرادرادۆ دەب بىر ۆزەن باردې. ۆل
ۆزەنگە قارالېب بۆشالغاندى. ۆل ۆزەننى وزونلوغو
350 قىچىرىم، تەرەنلىكى ئەكى قىچىرىمغا جووق،
كەكلىكى تۆغوز قىچىرىم، بىر-بىر جەرلەر يىندەوا تاب
جىبىرما قىچىرىمغا دا جەتەدى. ئەندى سىز ساغىش ئەتىگىز،

سوو قايانى اشاغانى

سوو ۆل قاتى قايالانى اشاب الانى تەرەن ۆزەنلە
ئەتەر ۆچۈن نەنچا مەلىوان جىللا كەرە كدىلە.

بو زاتنى اڭگىلار ۋچۈن امەرىكادا دونيا بىلگەن
نىياگارا دەگەن سوو سەكىرتمەگە قارايق. ۆل سوو
سەكىرتمە 24 سارپن مېيىكلىگى بۆلغان بىر قايادان
سەكىرىپ تۆشەدى.

نىياگارا دەگەن سوو سەكىرتمە
ۆل قادار مېيىك جەردەن سەكىرگەن ۆل سوو، 12
قېچىرىم وزوللوغو بۆلغان بىر ۆزەننى يېچىن كۆمۈك، توبان
ئەتىب، شوولداپ بارىپ بىر ولىو گۆلگە قويولادى.

ۆل ۆزەننىدا، قالغان مەن ايتخان ۆزەنلەچا شۆرقا
سوولا تاراب ئەتگەندىلە. ۆل چوچخور مېيكدەن
مىيىك بۆلا بارادى.

خار زامان ۆل سوو سەكىرتمە قايانى تاراب قوم
ئەتىب بارادى. الاى بلا كۆندەن كۆنگە، جىلدان
جىلغا اشاب تەرەندەن تەرەن ئەتىب بارادى.

انى بىلىرگە سۆيگەن اداملا، ۆل چوچخور مېيكدەن—
مىيىك بۆلا بارغانىن، سوو ۆل قايانى قاللاى بىر
زامانگا قاللاى بىرىن اشاغانىن تەرگەب بىلگەندىلە.

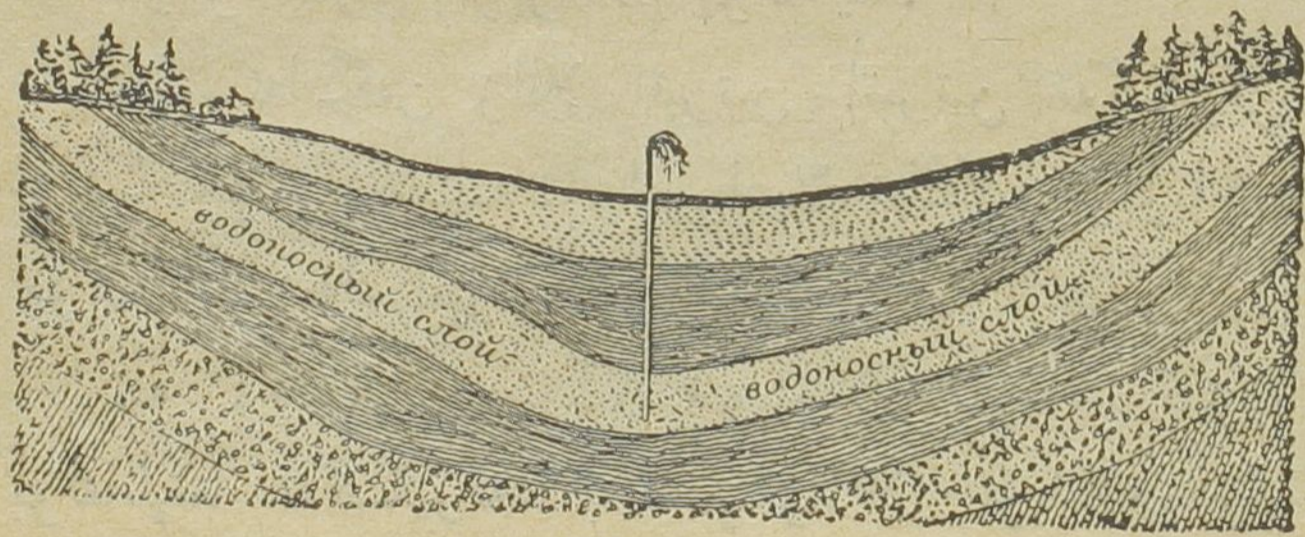
انى بىلىر ۋچۇن الا سوو اققان جەرنى قىرىندا
بىر بەلگى ئەتگەندىلەدا، بىر تالاى زاماندا سۆرا
بارىب قاراغاندىلا، ۆل زامانى يىچىنە ۆل چوچخور
قاللاى بىر تۇرلەگىگەندى دەب پشانلاب تورغاندىلا.

ۆل پشانلاو بلا سوو تاراب بىر جىلغا قايانى ۋچ—
تۆرت ئەلى اشاغانىن كۆرگەندىلە. بىر جىلغا نەللاى بىر
اشاغانىن بىلگەندەن سۆرا، 12 قىچىرىمنى تەرەنلىگىن

نەنچا جىلغا اشارىن بىلمەكلىك قىپىن تۇيىۋلدى. 12
قىچىرىمدا 288 مىك ئەلى باردى، بىر جىلغا تۆرت
ئەلىنى تەرەنلىگى اشالادى. 288000 ئەلىنى تۆرتگە
ۋلەشىرگە كەرەكدى، انى الاى ۋلەشسەك 12 قىچىرىمنى

اشارغا 72000 جېل كەرەك بولغانى بېلىنەدى. وزونلوغو
350 قىچىرىم بولغان كۆلورادو دەگەن ۆزەننى اشار
ۋچۇنا نەللای بىر جېل كەرەك بولادى. بېلای بلا
قاراساق تاورات ايتخان 7427 جېلنى خاقىندان سۆلە-
شىرگەدا بولمايدى. ۆل سوو اققان قايلالا، انى كىبىك
ۆزەنلە ۆل سوو اققاننان كۆب تامادا بولورغا
كەرەكديله.

جەرنى جېلى خار اتلامدا بەلگىلى بولا بارادى.
ول-تېتىردان، تاشدان، تۆپراقدان، قومدان، قورالغاندى.
نە جار ۆيولسا نەدا جەرنى قازغان زاماندا ۆل
زاتلا بارىدا بىرى بىرىنى ۋسۈندە قات - قات بۆلوب
تورغانلارى بەلگىلى بولادى. بىر-بىر جەرلە دە قوم،

جەرنى قات - قاتلارى،
انى تۋبۇندە تۆپراق انى تۋيۈندە تېتىر تاش اندان سۆرا
نە توقوم بولسادا بىر تاش قات بولادى، داغىدا

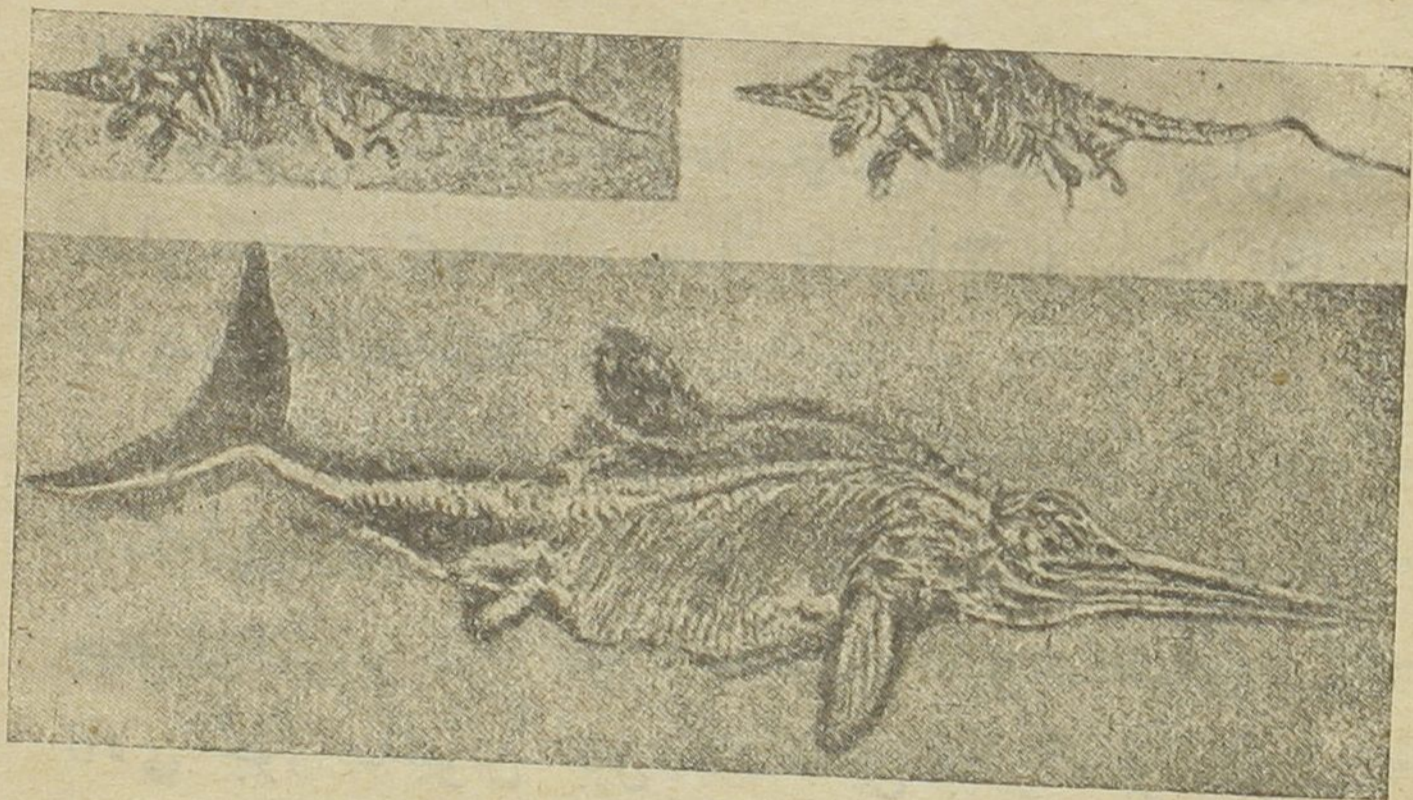
جا گكىدان ساز توپراق، الاى بلا بىر قاتنى تۇبۇندە
باشخا تۇرلۇ بىر قات بۆلادى. ۆل قاتلا بىر-بىر
جەرلەدە بەك قالىن بۆلادىلا.
بو بارىدا، قالاي قورالغاندى؟ قالاي بىر زامانغا
قورالغاندى؟

سوولا بارىدا، ارتىقسىزدا جەگكىپىل بارغان والمو
سوولا تەگكىزلەگە وچو قىيرى بۆلماغانچا كۆب قوم،
توپراق ئەلتەدىلە. ۆل سوولا ئەلتىگەن توپراق، قوم
داغىدا انى كىبىك زاتلا بىرى اقىرتىن اقىرتىن
تەگكىزنى تۇبۇنە چۆگە بارادىلا. الغىن تۇبۇنە
اوروراقلا چۆگەدىلە (قوم بۇرتۇكلە)، اندان سورا بىراز
جەگكىليرەكلەرى (توپراقلا) چۆگەدىلە.

سوو ئەلتىگەن زاتلا اقىرتىن اقىرتىن تەگكىزنى
تۇبۇنە چۆگۈب قات-قات ولتورادىلا. تەگكىز تۇبۇنە ۆل
چۆكمەكلىك بەك اقىرتىن بۆلادى.

نە وچۇن دەسەك؟ قوبانلا، سوولا كۆب
بۆلغانلىققا تەگكىزلەدا بەك وللولالا. قوبانلانى ۆل
يشلەرىن تەرگەندىلەدا بلاى چىققاندى: بىر دۇيم
قالىنلىغى بۆلغان بىر توپراق قات قاتلانگىنچى نە از
بۆلسا 200 جىل كەرەكدى، ۆل قات، قاتىب تاش

بۆلگۈنچۈ اڭگا كۆب زامانلا كەرەكدى. جەرنى
قاتلارېن ساولاي بېر بېرىنە قوشساڭ 40 قېچىرېمىنى
قالېنېغىندان قالېن بۆلادې، ول قاتلا ساولاي قاتلانېرغا
نەنچا جېل كەرەك بۆلغانېن ايتېرغا قېمىن تۇيولدۇ.
اڭگا بېر تالاي جۇز مەلىوان جېل كەرەكدى. ما، كۆردە-
مىسىز قالاي قارتدې بىزنى انابىز - جەر.
تۇرلۇ-تۇرلۇ جورتلادا جەر قازغان زاماندا جەرنى
قاتلارېندا: تېتېر دانەدا تۇپرا قدا، جانوارلانى (چاباق كېپىك)،
خانسلانى جاشاغان، بېتەگەن پشانلارې بەك كۆب تابىلادېلا.

جەرنى بېج قاتېندا تابىلغان چاباقنى سۇەكلەرى
ارتېقدا كۆب بو ساغاتدا بۆلماغان جانوارلا، بو
ساغاتدا بېتەگەن خانسلا تابىلادېلا. بېر بېرلەدە قورو

بىر سۋيەك كەسەكچىك تايىپىدا قالادى؛ الاى بۆلساد
ۆل سۋيەكنى يەسى قاچان ئەسەدا بىر زاماند
دونىادا جاشاغانىنايناندىر پىرغا ۆلدا كۆبدۇ. ۆقوغان اليم اداملا
ۆل يىشنى قۆلغا الېب، شىياكى قازېب، تابخان
زاتلارېن جىيىب باشلاغاندىلا.

بەك كۆب سەيرلىك ئەس تابدېرغان زاتلادا
تابخاندىلا. الاى زاتلانى بۆكۈندا نە موزەيلەدە
(بوروگىگو زاتلا جىياغان ۆيلەدە) نەدا تاب الانى
كەسلەرىنى تورغان جەرلەرىندە ۆغونا كىمدا كۆرۈگە
بۆللوقدو.

جانېوار جاشاغان، نەدا خانس بىتگەن پشان نە
قادار جەرنى تەرەنىندە يەسە، ۆل زاتلا بارې ۆل قادار
ئەرتدە جاشاغاندىلا.

ۆل جەر قاتلانى قورالغانلارېنا نەللىاي بىر جىل
كەتگەن بىلېب، اندان تەرگەب باشلاساق جەردە جاشاو
چىققانلى قورو بىر جۆز مەلىوان جىل كەتمەى بىر
تالاي جۆز مەلىوان جىل كەتگەن بىلېرگە بۆللوقبوز.
جەرنى تۆرلۈ - تۆرلۈ قاتلارېندا ئەرتدە ۆلۈب
قېلېب كەتگەن جانېوارلانى سۋيەكلەرىن، قالغان
پشانلارېندا تابادېلا. الادان ساغېش ئەتىب، الاغا قاراب

نە زاماندا نە تۇرلۇ جانېۋارلا جاشاغانلارېن قۆى، ۆل
جانېۋارلا قالاي تۇرلەنە بارغانلارېن، جەردە قاللاي
بىر زامان جاشاغانلارېن، الاغا دەرى نە تۇرلۇ
جانېۋارلا، الادان سۆرادا نە تۇرلۇ جانېۋارلا
جاشاغانلارېن بەك تېنچ بىلىرگە بۆلۈقدو.

جەرنى قاتېنى ۆسمەكلىگى 200 - 300 جېلغا بىر
دۆيم بۆلا ئەسە جۆز سارتنا قالېنلېغې بۆلغان بىر قاتدا
تابېلغان جانېۋالانى جاشاۋلارېنا بىر تالاي مەلىۋان
جېل كەرەك بۆلادې.

جەردە انې كىبېك بو ساغاتدا جاشاغان جانېۋارلانى
قايسېسېدا نە زاماندىن بەرى جاشاغانېن بىلىرگە قېين
تۇيۇلدۇ. انې بىلىر ۆچۈن الانې ئەم الغېن پشانلارې
جەرنى قايسې قاتېندا تابېلغانېن بىلىرگە كەرەكدى. بو
ساغاتدا جاشاغان جانېۋارلانى كۆبۇسۇ جاشاغانلې بىر
تالاي ۆن مەلىۋان جېل، بىر قاومونادا بىر بۆلەك
جۆز مېك جېل بۆلادې. تاب دونياغا توقومو چېققانلې
قورو بىر بۆلەك ۆن مېك جېل نەدا انداندا از بۆلغان
جانېۋارلادا باردېلا. جەرنى قاتلارېندا تابېلغان
جانېۋارلانى بىرىن بىرى بلا تەگەشدىرگەندەن بىر سەير
زات چېققاندى. جەرنى بىر قاتېنى تۇبۇندە بۆلغان

جانېوارلا باش قاتىنا چىققانلار يىندا باشغا تۇرلۇ توقوم
بۆلۈپ تاپىلغاندىلا. ارت قىسقاسى جاڭگى توقوم
جانېوارلا ئەسكى توقوم جانېوارلادان جاراتىلغاندىلا.
ۆل جەر قاتنى قالىنلىغىنا قاراساڭ، اندان ساغىش
ئەتسەڭ ۆل قات الاى قاتلانېرغا بىر بۆلەك جۇز مىڭ جىل
كەرەك بولادى.

بىش بارىدا نەدەدى دەسەڭ؟ خار زات بارا بارا
كەسىنى تۇرسۇنۇندا قىلىغىندا تۇرلەندىرە، جاڭگى
توقوم جانېورلا چىغارا بارغانى ئەندى خار كىمگەدا
بەلگىلى بۆلغاندى. ۆل توقوم تۇرلەنمەكلىك جۇز،
مىڭ، مەلىوان جىلانى يىچىندە بۆلغاندى.

بۇگۈنكى سىفاتلار بىچا سىفاتلارى بلا بو ساغاتدا
جاشاغان زاتلا بارىسى ۆل تاورات ايتخانچا التى كۈننۇ
يىچىندە جاراتىلىپ قالغان ئەسەلە جەرنى تۇبۇندە ۆل
بورون جاشاب، ۆلۈپ كەتكەن جانىوارلا بلا
بىرگەلەى نەك تاپىلمايدىلا؟

مىندان بەلگىلىدى بو ساغاتدا ۆسگەن خانسلادا،
جاشاغان جانېوارلادا ادام كۆرمەگەن بىر تاشا كۈچنۇ
بىر كۈن چىغارىپ قۆيغان زاتى بۆلماغانلارى، بىر
تالاى مەلىوان جىلانى يىچىندە الغىن جاراتىلغان زاتلانى

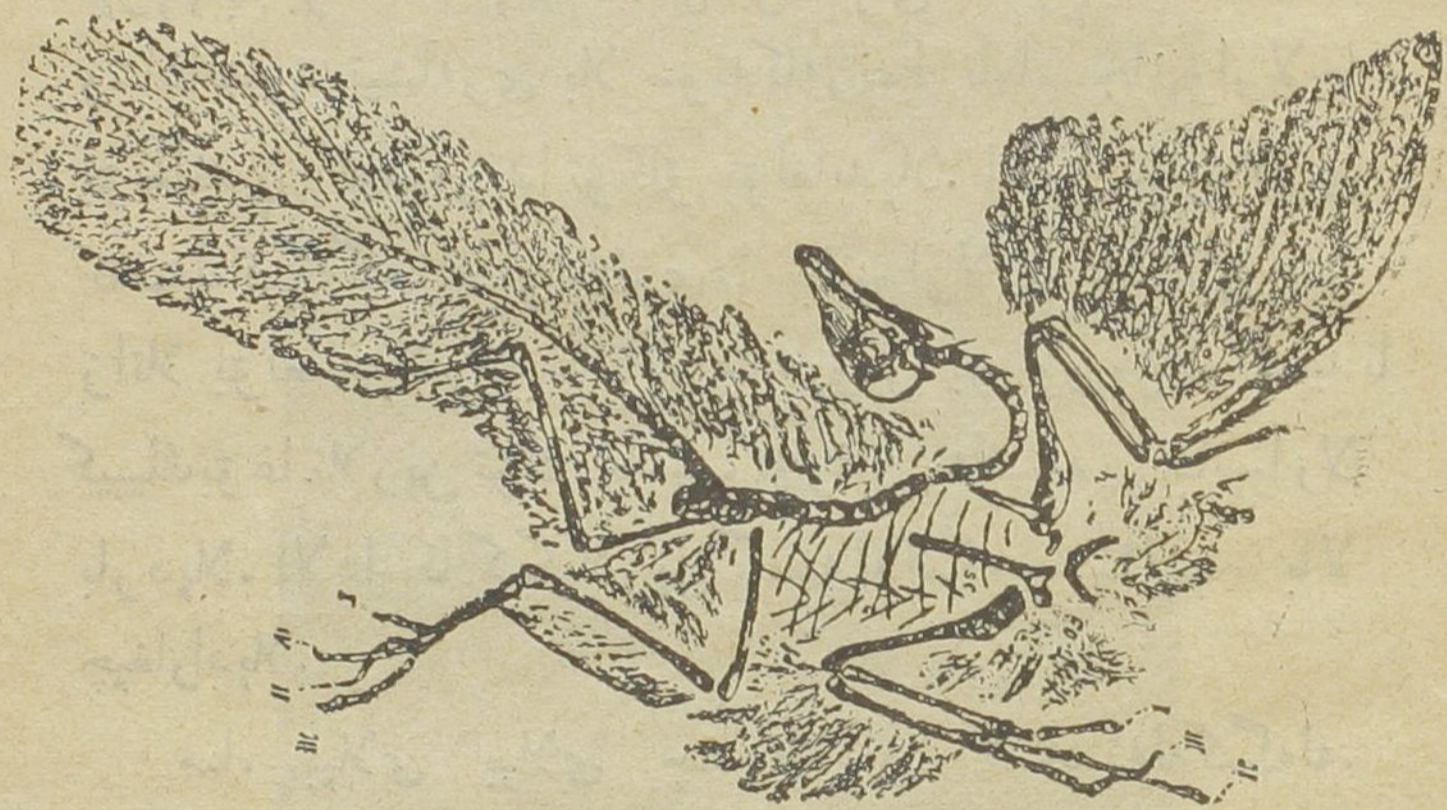
چارخلاري، تۇرسۇنلەرى تۇرلەنىپ الادان جاراتىلغا نلاري.
سۆزۈچۈن چاباقنى ۋلگۈگە الېب قارايق: ۆل
قالاي تۇرلەنە بارغاندي؟ چاباقلاني ئەسگى پشانلاري
(سۈيەكلەرى، قېللاري) جەرنى ۆل قادار تەرەننندە ديلە،
ۆل سەبەبلى چاباقلان كۆب مەليوان جېللاني موندان الغېن
تەگگىزلەدە بۆلۈب تورغانلارېن بېرا كگېلسىز بېلىرگە بۆلۈقدو.
جەرنى ۆل چاباقلاني پشانلاري تاپېلغان تەرەنلىگىندە
نە كەسەلەكگە نە جېلان نەدە باشخا اللاي بېر زات
تاپېلماغاندي. چاباقلان بلا كەسەلەكگەلەنى پشانلاري
تاپېلغاندان خېيساب ئەتېب قاراساك كەسەلەكگەلە
چاباقلاني كەچ توقوملارېندان بۆلغانلاري بەلگىلى
بۆلادې. بلاي بۆش قاراو بلا ۆمۈرۈندە بېر ادام ايتماز
الابېر توقومدولا دەب، چاباقنى نە كەسەكدا كەسەلەكگەگە
نەدا ماقاغا وشاغان بېر زاتي جۆقدو، كەرتىسيوا الابېر
توقومدان دېلا.

چاباقدان كەسەلەكگە بۆلغونچو كۆب مەليوان جېللا
كەتگەندىلە. كۆب توقوم چاباقلان دونيادان تاس بۆلۈب،
ارتلاري ۆزۈلۈب كەتگەندىلە. كۆب تۇرلۇ چاباقلادا
چاباقلاي قالغاندېلا. ساي سوولادا بۆلغان چاباقلاني بېر
قاومونو تۇرسۇنلەرى بەك ۆلۈ تۇرلەگگەندى. سېزنى

خار بار پېغیزغادا بەلگىلەيدى چاباق سوودا ۆل بۆينوندا
كەسىلگەنلەرى بلا سۆلوغانى. سوودان الېب تېشىنا
اتساك چاباق سۆلويا لىمايدېدا ۆل ۆب قالا دى. كەسەلە كگەلە
ماقالادا ادامچا ۆبگەلەرى بلا سۆلوويلا. ساي سوولادا
جاشاغان چاباقلانى جاشا ۆلارى تۆرلەنگەندى. سۆلورغا،
جۆزەرگە الاغا ۆل ساي سوولادا تا بسىز بۆلغاندى. سۆرا
اندان نە چىققا ندى؟ بىر بىر جەرلەدە تاپىلغان پىشانلا بىزگە
ايتالا ۆل چاباقلانى جۆز ۆل ۆچۇ قاناتلارى الغىن جەردە
سۆيرە لىرچا قىسقا اياقلا بۆلغاندىلا، اندان سۆرا
جۆر ۆرچا بىراز وزون بۆلغاندىلا، جۆزد ۆر ۆچۇ،
قووقلارى ۆبگەگە ايلانگاندى. الاى بلاالانى
جارتىلارى كەسەلە كگەگە وشاغان جانپوارلا بۆلوب
سوودان تېشىنا چىغىب ھاوا بلا سۆلورچا بۆلغاندىلا.
بلاى ئەتە الا بو ساغاتدا بىز كۆرگەن كەسەلە كگەلە
بلا ماقالاغا تۆرلەنگەندىلە.

انى كىيىك قاناتلىلا بلا جانپوارلانى تاپىلغان
پىشانلاردا الانى قالاى چىققانلار بىن بەلگىلى ئەتەدى.
قاناتلىلا كەسەلە كگە بلا جىلانلانى توقوملار بىندان

بۆلغانلارینا بیر سۆز جوۋقدو. موندان الغین
کۆب مه لیوان جیل قاتخان جهرنی تهرن قاتیندا،
وللولوغو کییک بابوش چاقلی بۆلغان بیر قاناتلی
تابیلغاندی. ول قاناتلینی اتینا «الغین باشلانگان قاناتلی»
نه دا ارچه و پته ریکس ده گه ندیله. ول قاناتلی که سه له که گه گه

ارچه و پته ریکس ده گه گن جارتی که سه له که گه جارتی قاناتلی
بیردا بهک و شاغاندی. اوزوندا که سه له که گه نی تیشله ریچا
تیشله ری بۆلغاندی. قویروغوندا که سه له که گه نی
قویروغوندا چا کۆب سؤیه گی بۆلغاندی، ول سؤیه که
قانات تۆکه بلا جایلیب بۆلغاندیلا، اندان سؤرا
قاناتلارینی و چلاریندا که سه له که گه نی تیرناقلار ریچا

تېرناقلارې بۆلغاندى . ۆل قاناتلى تېرناقلارې بلا
بىر سۆز سۆز قايالاغا تەرەكلەگە ۆرلەپ تورغاندى داغدا
قاناتلىلاغا وشاغان تەرەمۆرفى دەب وچووچو
كەسەلەككەلەنى پشانلارې تابىلغاندى . الا كىيىك سەير
جانوارلا مەلىوان جىلانى موندان الغىن جاشاب ئەرتدە
قىرىلىپ بۆشالغاندىلا . الانى قاراملارې تامام كەسەلەككەگە
وشاغاندى . تيشلەرى بلا سۆيەكلەريوا تامام جانىوارلاچا
بۆلغاندى . كەسەلەرىدا تۆكلۆ بۆلغاندىلا . الانى جارتىلارې
كەسەلەككەگە ، جارتىلارېدا جانىوارلاغا وشاغان بىر
زاتلا بۆلغاندىلا . بو ساغاتدادا بابوش بورون ، بلا ئەھيدنا
كىيىك بۆغانلارېن تۆك باسېب تورغان بەك سەير جانىوارلا
باردىلا . الادا كا كىيىكلارېن كەسەلەككەگە چا سالىپ ، بالا
چىغارادىلا .

ما ، بېلى بېلى چاباقلادان كەسەلەككەلە ،
كەسەلەككەلەدەن قاناتلىلا تۆرت اياقلى جانوارلا بۆلا بارغانىن
بىز كۆرەبىز . الا بوساغاتدا بىرى بىرىنە ازدانە وشاماغانلىقلارېنا ،
بىر يشەك جۆقدو جانىوارلا بارىدا بىرى بىرىنە جووق
بۆلغانلارېنا .

مەلىوان جىللا كەتكەندىلە ، مەلىوان جىلانى يىچىنە
تۇرلۇ- تۇرلۇ توقوم جانىوارلا چىغىپ بارغاندىلا ، الا
بارىدا بىرى بىرىنە ازدان از وشاى بارغاندىلا . ۆل

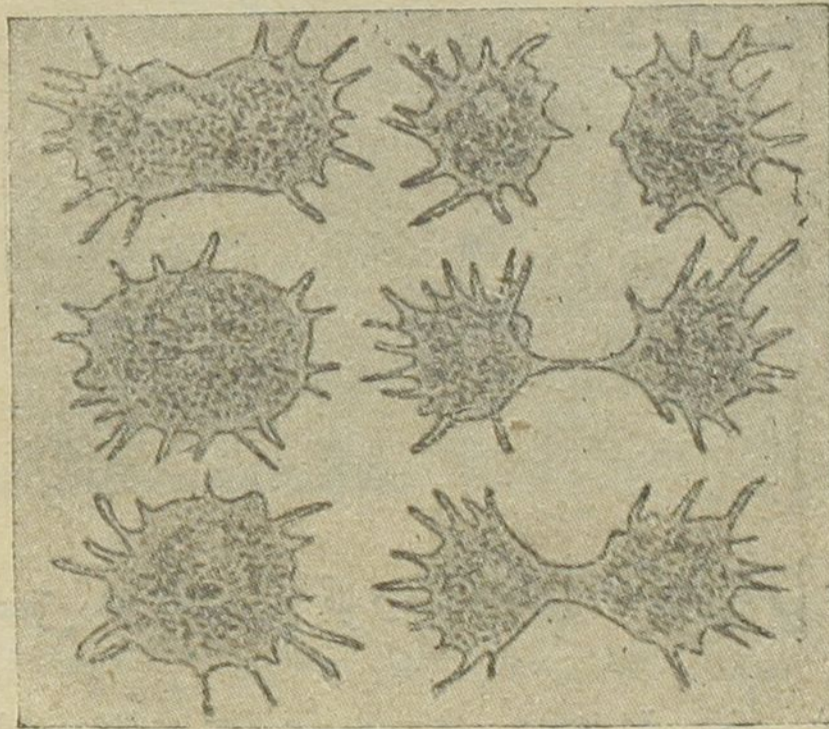
جاگگي توقوملا بارېدا بېر سۆز جوڤدو بېرى
بېرىنه جووڤدولا. بېرى بېرى بلا جېپلهرى باردې.

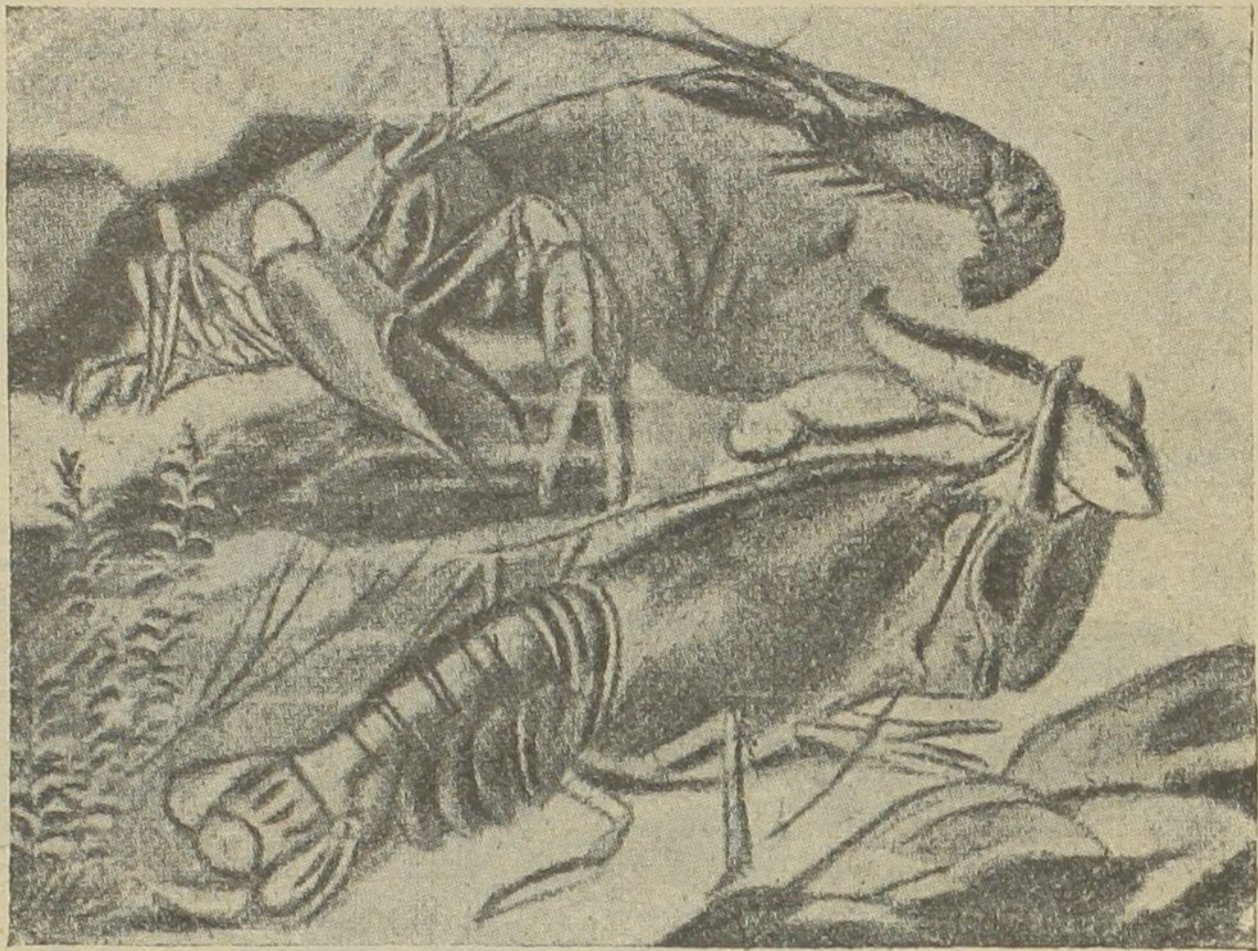
ارحه وپتەر يكسدان تۆرت اياقلى جانوارلانى جېققانلارى.

الانى الانى بېر قاومو بېر بېرىنه قېسخا، بېر قاومودا
وزاق جووڤدولا.

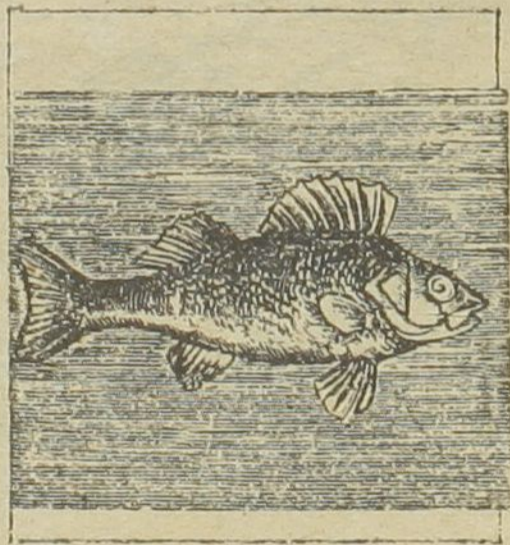
تامپىرلارې بارېسىنىدا بىردى. ۆل جانوارلادان قالېب
بۇگۇن تابىلغان پشانلاغا كۆرە ۆقوو، جانوارلانى جايلماقلىقە-
لارې، ۆسمەكلىگەرى قالاي بۆلا بارغانىن ما بىلاي
كۆگۈزەدى: ئەم الفىن جانوارلانى چارخلارې تۆز بىر سانلى
(ۆدنىۋكلە تۆچنۆه) بۆلغاندى، اندان سۆرا ايرې چاباقلا
چېققاندېلا، الانې پىزلارې بلا تۆز چاباقلا چېققاندېلا،
اندان سۆرا ماقالا، ماقالانى پىزلارېندان كەسەلەكگەلە،
تاش ماقالا، اندان سۆرا قاناتلېلا بلا بىر قاوم تۆرت
اياقلى تۆكلۋ جانوارلا، الانې پىزلارېندان جېلاللا، اندان
سۆرا مېللىك اشاۋچو تۆرلۋ-تۆرلۋ جانېوارلا، الانې
پىزلارېندان مايموللا، مايموللانى پىزلارېندان اداملا
چېققاندېلا.

بىر سانلى (ۆدنىۋكلە تۆچنۆه) جانوارلا

ايرى چاباقلا

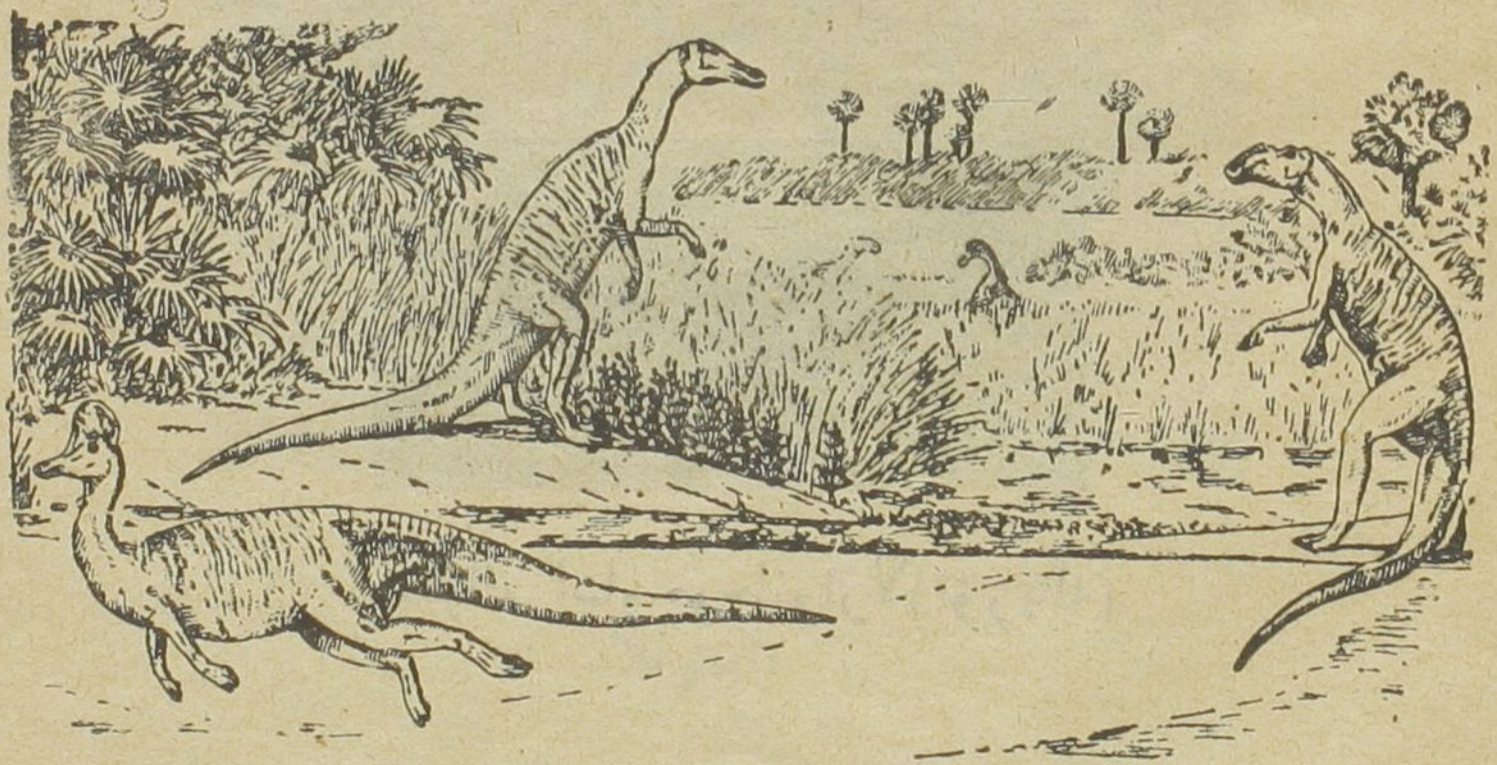
توز چاباق

کوهستان کوه

بوروگگو قاناتلی

نؤ کاؤ جانوارلا (که نگورلا)

جیلان

میللیک اشاوچو جانوارلا (تؤزیتله)

مايمو لالا

ادام

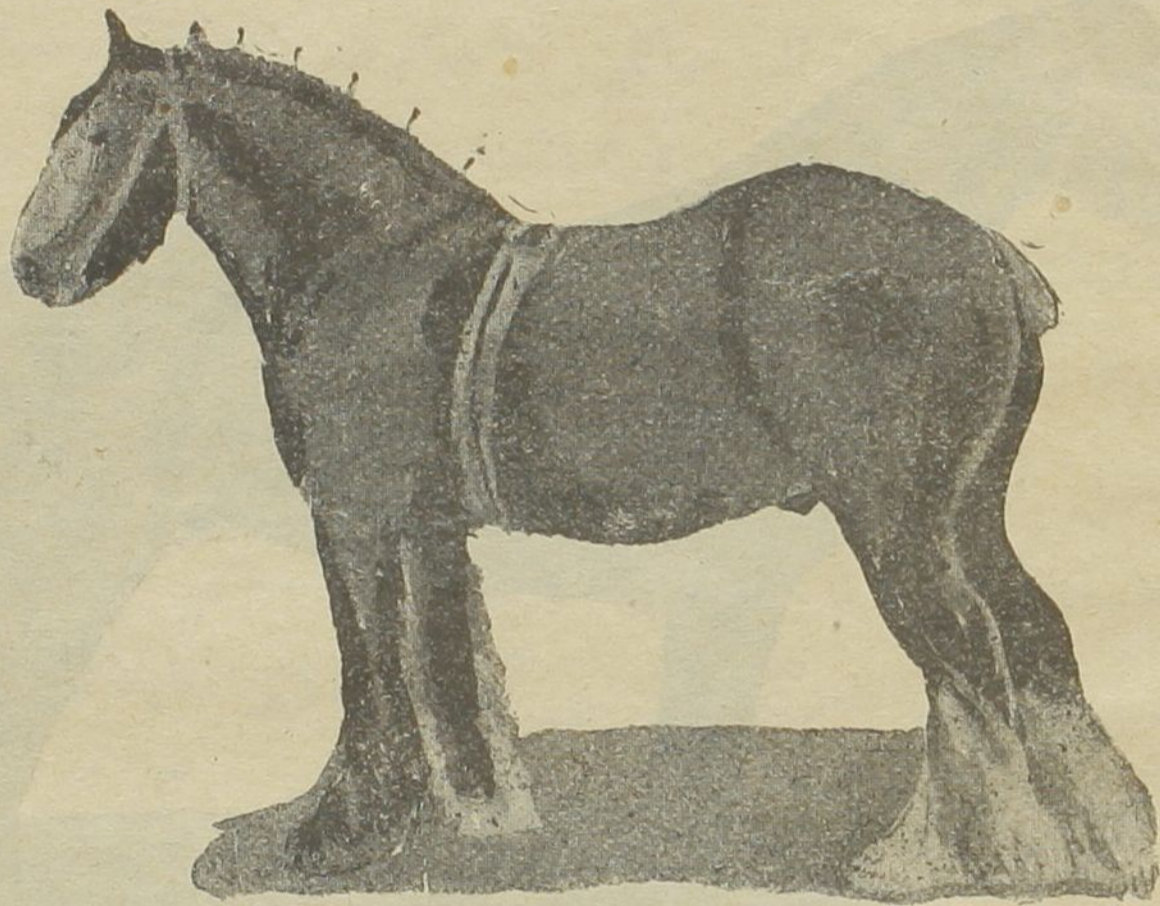
جانپوارلانی چارخلاریندا بلای تۈرلەنمە کلیک
تامچیلادان تەگگیز جیملغانچا، قوم بۇرتۈکلەدەن تاو لا
بۆلغانچا، اقیرتین مەلیوان، جۈز مەلیوان جیللانی یچیندە
بۆلغاندی. واق سېلتاوادان وللو زاتلا بۆلادیلا.

بو ساغاتدا بيزگه بهلگيلى تورت جۇز مىڭ تۇرلۇ-
تۇرلۇ توقوم جانوار باردى. چەگەت جانىوارلا بۆلۈب
بيزگه بهلگيلى 3100 توقوم باردى، قاناتلىلا - 13000،
جىلاللا - 1610، چاباقلا - 15000، قورتلا 8000 - دەن
ارتىق توقوم بۆلاللا، 280000 - دەن ارتىق چىيىن
قومورسغا، قامزاق دەگەنچا وواق جانىوارلا باردىلا.
جەرنى ۋس-ۋوندەن قوروب كەتتەن ارتدا قازىلاپ
پشانلارنى تابىلاپ انى بلا اداملا الانى بورون
جاشاغانلارنى بىلگەن 90.000 - دەن ارتىق جانىوار توقوم
باردى. ساغىش ئەتىگىز، چارخىلارنى اسسېرى جىزگىدەن
كەسلەرنى ۋالگەندەن سۆرا بىر تۇرلۇ بىر پشانلارنى
قالماي قوروب ادام خاپارلارنى بىلمەي قالغان نەنچا
تۇرلۇ جانىوار بۆلۈر. بىر يىشەك جۆقدو الاى تاس
بۆلۈب كەتكەن جانىوارلا بو ساغاتدا بىز بىلگەن
جانىوارلادانەسە كۆب بۆلغاندىلا.

تاوراتدا الاى جازادى: نوج فايغامبارنى كۆچۈ
بلا اخىر زاماندان خار تۇرلۇ جانىواردان بىرەر توقوماق
قوتخارپاندى دەب. شۆ، بىر ساغىش ئەتىگىز، نوحنو كەمەسىنى
(ۋاللولوغو تاوراتدا ايتخان بلا) بلايدى: مېيكلېگى 7
سازنا، وزوناوغو 75 سازنا، كەگايگىدا 12 سازنا بلا جارېم.

ۆل قادار كۆب تۇرلو توقوم جانئوارني بارئندان
بىرەر ورلوق ۆل گيتچه كه مه چيكيگه قالاي سيمينرهدى!
ايهاي، اندان سۆرادا نه كى اى بلا بىر كۈنگه بۆلور
جاقلې خار جانئوارني كه سينه جاراغان، ۆل اشاوچو
اشارېقدا الېرغا كه ره گهدى. بيزا بيله بيز، جانئوارلاني
بىر قاومو قورو بىر قاومون اشاب جاشايدى. چاباقلا
سووسوز جاشايالماغانلارېندا بيله بيز، بىر قاوم چاباق
ته گگيز سوودا جاشايدى، بىر قاوم چاباغا ارو كيرسيز
سوودا جاشايدى. سؤرا ۆل كيرسيز قوبان سوودا
جاشاغان 2270 توقوم چاباققا نه كۈن كه ليرهدى
ته گگيزني اچي سووقوبانني تاتلي سوونا قاتيشخانه دى يه سه؟ بو
ساغاتدا قيرېلېب ارتلاري بۆلوب قالغان جانئوارلاني
خاللارېوا قالاي نه دى؟ اخير زامان كه لير زامانكا ۆل
قادار جانئوارلاني ساولاي قيرېلېب ارتلاري بۆلوب
توراهدى ده ب ايتيرغا جاراماز. تاورات ته رگه ۋ بلا دونيا
قورالغاندان اخير زامان كه لگينچى قورو 1556 جېل
كه تگه ندى. باشخا سۆز بلا ايتساق دونيا قورالغاندان
سورا 1556 جېل كه تيب اخير زامان الاى كه لگه ندى.
بو بىر ادامدا ينانمازچا جوققادا جاراماغان ۆتورۈك
خاپار بولغانى اچيق بۆلوب قالغانين كوره سيز. بو جانئوارلا
بارېدا اقرتېن - اقرتېن جۇز مه ليوان جېلالاني يچينده
نهرتده چيققان توقوملادان جايالغاندېلا.

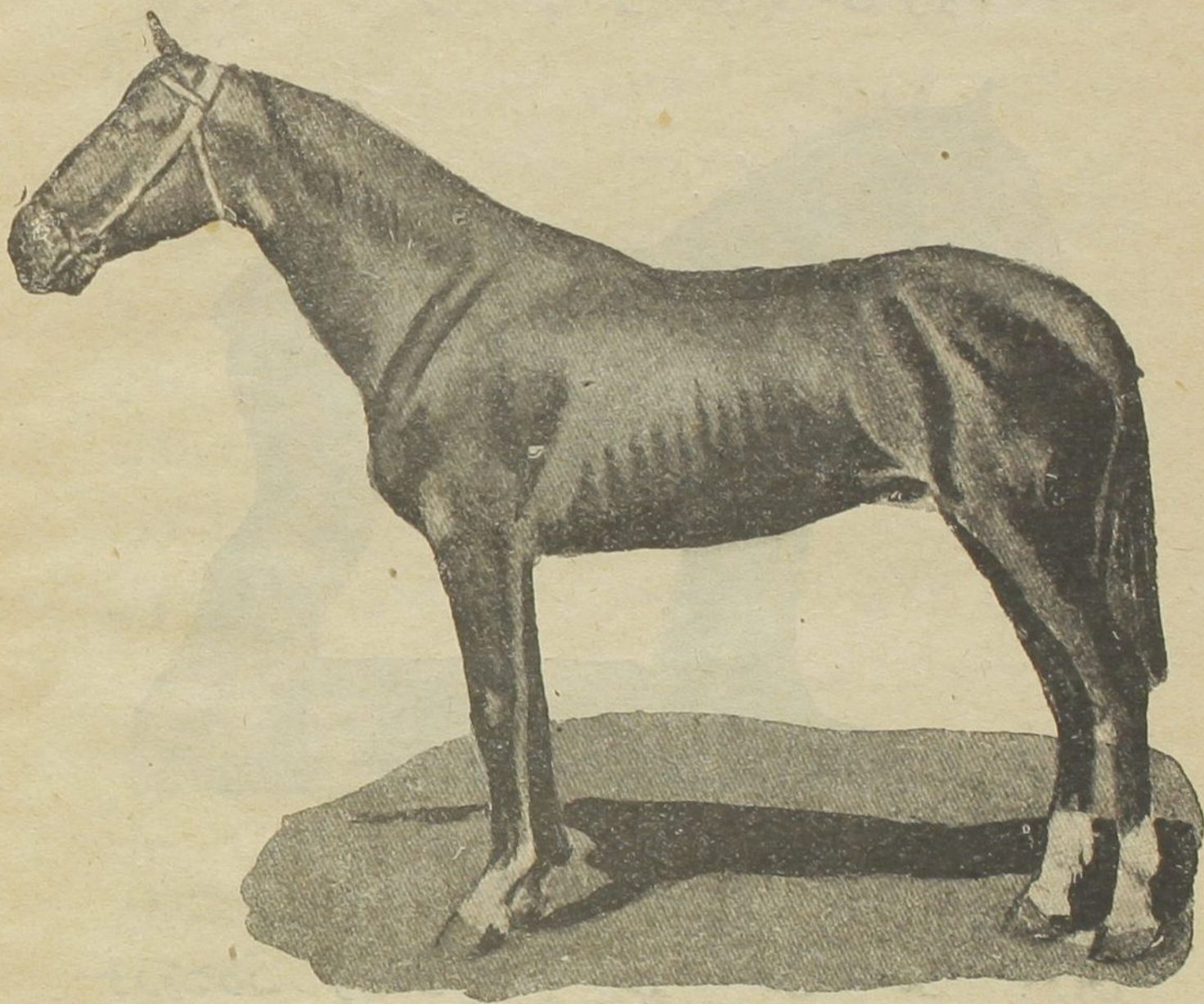
بو بيز ايتخان الايدا بولغانينا، ئەنتدا الای بولا
تورغانينادا بيزنى كوزۇبۇز بلا كۆره تورغان
شاغاتايغىمىز باردى. ساغىش ئەتىگىز، بو ساغاتدا اداملا
كەسلەرى قالای سۈيسەلە ھايوانلانى الای توقوم ئەتەللە.

اور جۇكچۇ ات

سۆزۈچۈن ۋالگوگە اتلانى الايق: سىز بازىق
اياقلارى بلا، قاتى، كۈشلۈ جۈز يودنو تارتخان
جەگىل چابالماغان جۈك اتلانى كۆرەسىز. نەدا
مىيىك، يىنچىگە اياقلارى بلا بىر ئەكى مینوتخا ساولای
بىر قىچىر پەمغا چابووچو اتلانىدا كۆرەسىز: داغىدا كەسىنە

بیر خاتا ئەتمەي تۆزات اربانی تارتالماغان قارووسوز
اتلانیدا کۆرەسین، الا باریدا اتدېلا، الانی بیر بیریندەن
ۆل قادار باشخالیقلا رین اداملا ئەتگە ندیلە، ئەتگە نلە ریدا
ما بیلا بیلا دی.

چابووچو ات

بیر ادامنی بیر ادامدان باشخالیغی بۆلغان کیبیک
سۆزۈچۈن: بیر ادام قالین، تۆق بۆلادی، سۈیه کلەری
کەك بۆلادی، سیگگیرلەری کۈشلۈ بۆلادی، بیر اداما،

يېنىچىگە، سو باى بۆلادى. خا يوانلاد الايدىلا. بىر توقومدان
ماللانى ورتالارىندا باشخالىقلارى بۆلادى. خار بارى
بىرەر تۇرلۇ دۆلە. بىر بىرىننەن بىرەر باشخالىقلارى
باردى. سۆز وچۇن: سىز اور جۇكلەنى تارتووچو كۇشلۇ
اتلا قورارغا سۇيەسىز. ول زاماندا سىز جېلىقىغا قاراسىزدا
بازىق اياقلى، وللو سالى، بۇجكۇللو ئەركەك تايلانى
ايراسىز، سۇرا تىشى تايلاداندا الايلارېن ايراسىزدا
ئەكيسين ماللىققا قۇياسىز. الاى بايتال بلا الاى اچىردەن
تايلا توواللا، ول تايلا اتالارېنا انالارېنا وشايدىلا، الاداندا
الغىن ايرغانىغىزچا ايراسىزدا بىر بىرلەرىنە قۇشاسىز.
الاداندا توواللا تايلا. الاى بلا بىرتالاى جېلىنى باردىرساغىز
سىز وموت ئەتگە نچا سىزگە كەرەكلى تايلاتوواللا.

بىر تالاى جېل كەتگەندەن سۇرا سىزگە كەرەكلى
جاڭگى توقوم اتلا چىغاللا.

ما، الاى مال اغاچ اىروو بلا چىققاندىلا، چابووچو
اتلادا، اتاول، جۇللو قۇيىلادا، سۇتلۇ يىنەكلەدا، داغىدا
كۆب قالغان ماللادا. ساولاى ول ماللانى ساناب
سالارېن بىلىرگە بەك قىيندى. بو بارىدا واق واق مالنى
اغاچېن سايلاو بلا بۇلغاندى. بىلا بارىدا قۇلدا تورغان،

آدام كۈتگەن ماللا دېيالا. دا. ادامنى قۆلو جەتمەگەن
چەگە تەلدە، قايالادا تورغان كىيىك جانىۋارلادا ۋا جاڭگى
توقوملا نەك چىغادېيالا؟.

بو زاتنى اڭگىلار ۋچۈن كىيىك جانىۋارلانى قالاى
جاشاغانلارى بلا شاغرى بۆلورغا، الانى جاشاۋلارېن،
خالىلەرېن اڭگىلارغا كەرەك بۆلادى.
قايرى قاراساڭدا، ھاۋادادا، سوولادادا، چەگە تەلدەدا،
تۈزلەدەدا، سووق تۆبەن جانلارېندادا، يىسى قىيىلا
جاللارېندادا بو ساغاتدادا، موندان ارېدا بىر قاوم
جانىۋارلا بىر قاوم جانۋارلادان ايرىلېمىب بارغانلارى
اچىق بۆلونادى. بىر قاوم جانلا ۆلەدىلەدا انى سەبەبلى
ساۋ قالغانلادان ايرىلادېيالا.

جانىۋارلا بارى اشايدېيالا، تۆلۈنەنەللە، خار بارى
باشىنا مادار يىشلەب جاشاۋغا تېرناقلاب جاشاۋلارېن
ساقلا ۋچۈن كۆرەشەدىلە. بىر مال كەسىنى توقومونو
جاشاۋن ساقلار ۋچۈن اشارغا كەرەكدى، تۆلۈنەنەنە كەرەكدى.
بالالارېنى قارېن قاينغىلارېن كۆرۈرگە كەرەكدى. الانىدا كەسىندا
اچدان جالانگاچدان، سووقدان داغىدا انى كىيىك جۈزتۈرلۈ
قورقونچدان ساقلارغا كەرەكدى. كەسىنە اشارېق تابماقېق
الاي تېنېچ تۈيۈلدۈ. نە ۋچۈن دەسەك؟ اشارېق خار
قايدادا، خار زاماندا خار كىمگەدا بىرچا تابماقېق تورمايدى.

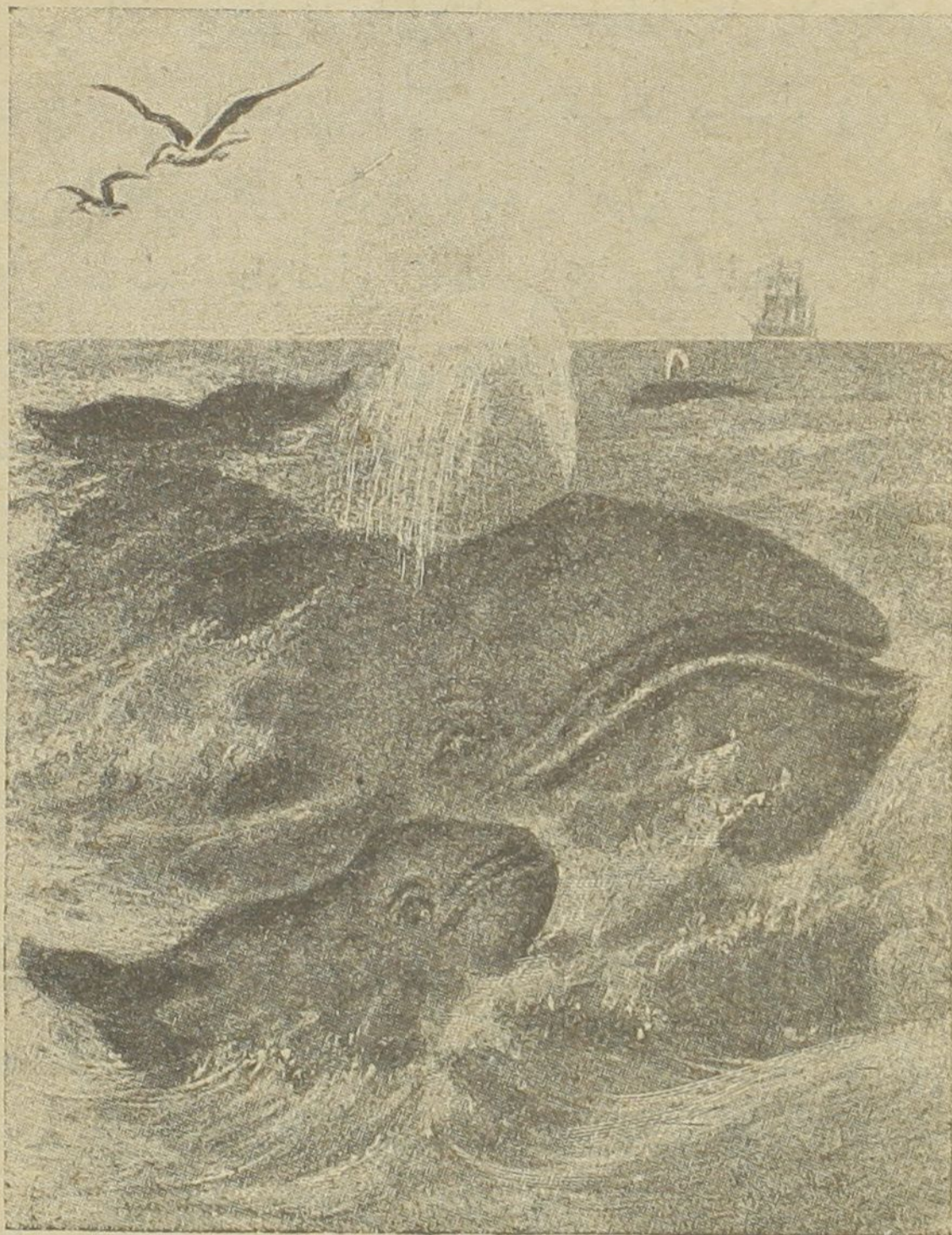
ساغیش ئەتېگىز، قۆياننى جاشاۋو قالاي بۆلور؛
بۆرۈدا، تۈلكۈدا، قارتچىغادا كەسلەرىنە وشغورغا ۋل
قۆياننى توتارغا كۈرەشەللە. داغىدا الانى ۋسلەرىنەدا
اداملادا قۆللارېنا چەچمە شكوكلانى الېب، قۆيان
توتووچو ئەگەر يىتلەگە قۆياننى پزلاتىب كەسلەرى بوغوب
قالاي ۋلتورۋرەدى بو قۆياننى دەب ساقلاب توراللا.
قۆيان بو جۆل قاچالسا، قاچىدا قوتولدو. الاى بۆلغان
ۋچۈن قاچان بۆلسادا توتوللوقدو. انى توتارىقدا ۋل
انى پزلاغانلانى قايسېسى وستالىق ئەتىب توتالسا ولدو.
سىز ايتېرغا بۆلورسوز: «اشارىق خار كىمگەدا
نەچىك جەتمەيدى؟ ۋل قۆيان بۆلماسا انى ۋرنونا
باشخا قۆيان تابىلېر، قىتلىق نەچىك بۆلادى» دەب. قىتلىق
بۆلغانىوا انداندى: جانېوارلا اشارىق جەتگەندەنەسە
جەگىل ۋىرەيلە. جانېوارلانى نەچىك جەگىل ۋىرە -
گەنلەرىندەن مەن بىر بۆلەك ۋلگۈ كەلتىرەيم. سۆز
ۋچۈن ۋسەترا دەب بىر چاباق باردى، انى الايق:
ۋل چاباق بىر جىلغا ئەكى مەلىوان رخىز سالادى،
خار رخىزداندا بىرەر چاباق جاراتىلنادى، الادان خار
بىرەرىدا ئەكى مەلىوان چاباق تابادى. ساغیش ئەتېگىز،
ۋل چاباقلا جىلساين الاى قۆزلاب بارسالا بىر بۆلەك

جانوارلا بلا ادامنى چىققانلارى 2

جېلغا ساولای تەگگیزلەگە، سوولالاغا قورو چاباقلاسىنماي
تۆختارەللە. تەگگیزلە دەوا چاباقلادان سۆرادا باشخا
جانپوارلادا باردېلا، الادا بېلاي تۆلۈلەنەللە.
بیردا تۆختامای ۋیرەب بارغان داغیدا نەنچا توقوم
جانپوار باردې، خار کیمگەدا اشارېق قايدان تابېلېقدې.
اشې جەتمەگەن، بیراز تیریلیک ئەتیب کەسىنە اش تابماسا
سۋیسە - سۋیمەسەدا ۋلگەندەن سۆرا جوقدو. سیز
جاشاغان دونیاغا ساغیش ئەتیب بیر قاراغیز، خار
ساغاتخا، خار کۈنگە، خار جېلغا نەللیای بیر جانپوار
ۋلەدی.

اجال تۇرلۇ - تۇرلو سېلتاولا بلا چالقي کېردېکنې
چالغان کىبیک تۆختامای دونیانی قېرادې. اچلېق،
جالانگاشلېق، اوروولا، داغیدا خار جانني بېرى بېرىنە
جاولوغو، دونیانی ۋسۈندە جاشاغان جانپوارلانی
تۆختامای قېرېب تورادې. قارتلېققا دەرى جاشاب تۇز
اجالی بلا بېر ناسېبې ۋلەدی. ساغیش ئەتېگیز، دونیانی
ۋسۈندە خار کۈندە نەللیای بېر چاباق توتولادې،
سوو چېپچېقلا نەللیای بېر چاباقنى اشایلا، سوودا جاشا -
غان جانپوارلا، وللو چاباقلا نەللیای بېر گیتچە چاباقنى
اشایدېلا. قورو بېررغای، بېر بالېق بېر کۈنگە جۇز مېكواق
چاباقنى اشایدې. قاشدا سووق کەسە نەللیای بېر چېبېن،

نەللىيى بىر قۇرت قومور سىخا ۋەلەدى. قىسقا سۆز، خار بىر
كۈندە ۋەلگەن مال ھېسابسىز كۆبدۇ. جانلا بىرى بىرىن اشاب

باليق

جاشايلا. ادامنى قۆلوندان خار كۈنگە نەنچا مەليوان
جان ۋەلەدى.

ۆل - زامانسىز كەلگەن اجالدىن قوتولا بارغان
ناسىبى جانىوارلا قاللاى جانىوارلادىلا؟ بىر سۆز
جوقدو الا جاشاوغا تابلەقلارى بولغان قوملادىلا. سۆز
ۋچۈن: بىر قۇياننى اياقلارى قىسقا بولسا، ۆل قۇيان
وزون اياقلى قۇياندان ئەسە الغىن قۇرايدى. قىسقا
اياقلى قۇيان جاوندان قاچىب قوتولمايدى. انى جاوو
توتادىدا اشايدى. وزون اياقلى قۇيان اندان ئەسە كۆب
جاشايدى، نە ۋچۈن دەسەك: قاچىب قوتولورغا مادارى
باردىدا جاوننان قاچىب قوتولادى. انى تابخان بالالارىدا
كەسىچا وزون اياقلى بۆلاللا. الاداندا قىسقا اياغىراغى
قوزلاب بالا قوشماغانلاى قۇراب، قورو وزون اياقلى
قۇيانلا قالادىلا.

كيبىكلەنى كۆبۈسۈنۈ تۈكلەريوا جەر بەتلى نەك
بۆلادى؟ ۆلدا انى كيبىكىدى. جەر بەتلى بولماغان جانىوار -
لانى اداملادا جەڭگىل تاباللا، الانى ۆگوسو ۆگسو -
زوندا جەڭگىل تابادى. الاى بلا جەر بەتلىلە از
قىرىلادىلا، الا توقوم بۆلادىلا، جەر بەتلى بولماغان
جانىوارلاوا قوزلاب توقوم بولغونچو قىرىلادىلادا
كەتەللە. الاى بلا جانىوارلا اقىرتىن - اقىرتىن جەر بەت
الەب قالغاندىلا.

بو باریدا بلای بۆلغانین، بیر توقوم جانپوارلا،
الانی جاشاولارینی بۆلومو تۇرلەنگەنگە کۆره کەسلە-
ریدا تۇرلەنیپ، الادان باشخا توقوم جانپوارلادا
چېققانی اداملانی سیناغانلاری بلا اچیق بۆلغاندی.
دونیادا کۆب توقوم ایری چاباقچېقلا باردیلا. الانی
بیر قامونا میولگاوزەنسکیه دەیدیلە. الاتوزلو
سوودا بۆلماسا جاشامایلا. داغیدا باشخا بیر قام باردی.
الادا بیر کەسەك توزلوراق سوودا جاشایدیلا. الاغا
سۆلەنتسەواتیه دەیدیلە. ول بەك توزلو سوودا جاشاغان
میولگاوزەنسکیه ایری چاباقچېقلا ازراق توزلوسودا جاشاغان
سۆلەنتسەواتیه دەگەنلەردەن باشخا یقلاری ولدو: میولگ
وزەنسکیه لەنی قویروقلارینی وچوندا سۆلەنتسەواتیه چاخیرتد
یلاریدا جوقدو، قیللاریدا جوقدو. ول سۆلەنتسەواتیه دەگەن
ایری چاباقچېقلانی بیر شیشاغا از توزلو سوونو قویوب
الانیداری قویغاندیلا. باشخا شیشاгада سوونو بەك توزلو
ئەتیب میولگاوزەنسکیه دەگەن چاباقچېقلانی قویغاندیلا.
سۆرا ول از توزلانگان سوودا بۆلغان چاباقلایغا، بیر
کەسەك توز قوشادا، الا بیر قات قوزلاغینچی قارای،
داغیدا قوشا داغیدا جاگکیدان تۆلؤلەگینچی ساقلائی
تورغاندیلا. الای بلا الا بیر تالای جۆلدا قوزلاغینچی

ساقلاغاندىلا سۆرا الغاندىلا قاراغاندىلا. قاراغانلا -
رېندا، ۆل چاباقچىقلانى قوירו قچوقلارى ۆزۈلۈپ،
قۆراب ۆل توزلو سوودا جاشاغان چاباقلاچا قېسخا
قوירו قلا بۆلۈپ تورغانلارېن كۆرگەندىلە. الا الاى
نەك بۆلدولا دەسەك؟ ۆل توزنو قۆشوب باشلاغاندان
سۆرا الاى جوقا تەرىلى قارووسوز قارووسوزو ۆلۈپ،
قالېن تەرىلى كۆشلۈرە كلەرى جاشاب، جاشاوغا جاراشېپ
الاى بلا الا الغېن توقوملارېندان باشخا تۇرا-ۋ
بۆلغاندىلا. ارتدان ارتخا توزلو سوودا جاشارغا ۆرەنىپ
جاشاب تەبرەگەندىلە.

سۆز جۆقدو: قالغان جانېوارلادا بىر تالاي جۆز
مەلىوان جېلنى يېچىندە جاشاونو تۇرلەنگەنېنە،
ھاوانى تۇرلەنگەنېنە كۆرە تۇرلەنىپ، انكا ماجال
ۋرەنالغان جانېوارلا ساو قالېپ، قوزلاب، وړلوق
بۆلۈپ بارغاندىلا، انكا ۋرەنالماغانلاوا قېرىلېپ وړلوق
بۆلالماى ارتلارى بۆلۈپ قالغاندىلا.

خار تۇرلۇ جانېوارنى جاشاونو ماغاناسى - جاشاو
ۋچۇن كۆرەشمە كلىكىدى. خار زات قۆلۈندان كەلگەن
زات بلا كۆرەشىپ جاشاون ساقلايدى. كىم مۇيوزۇ

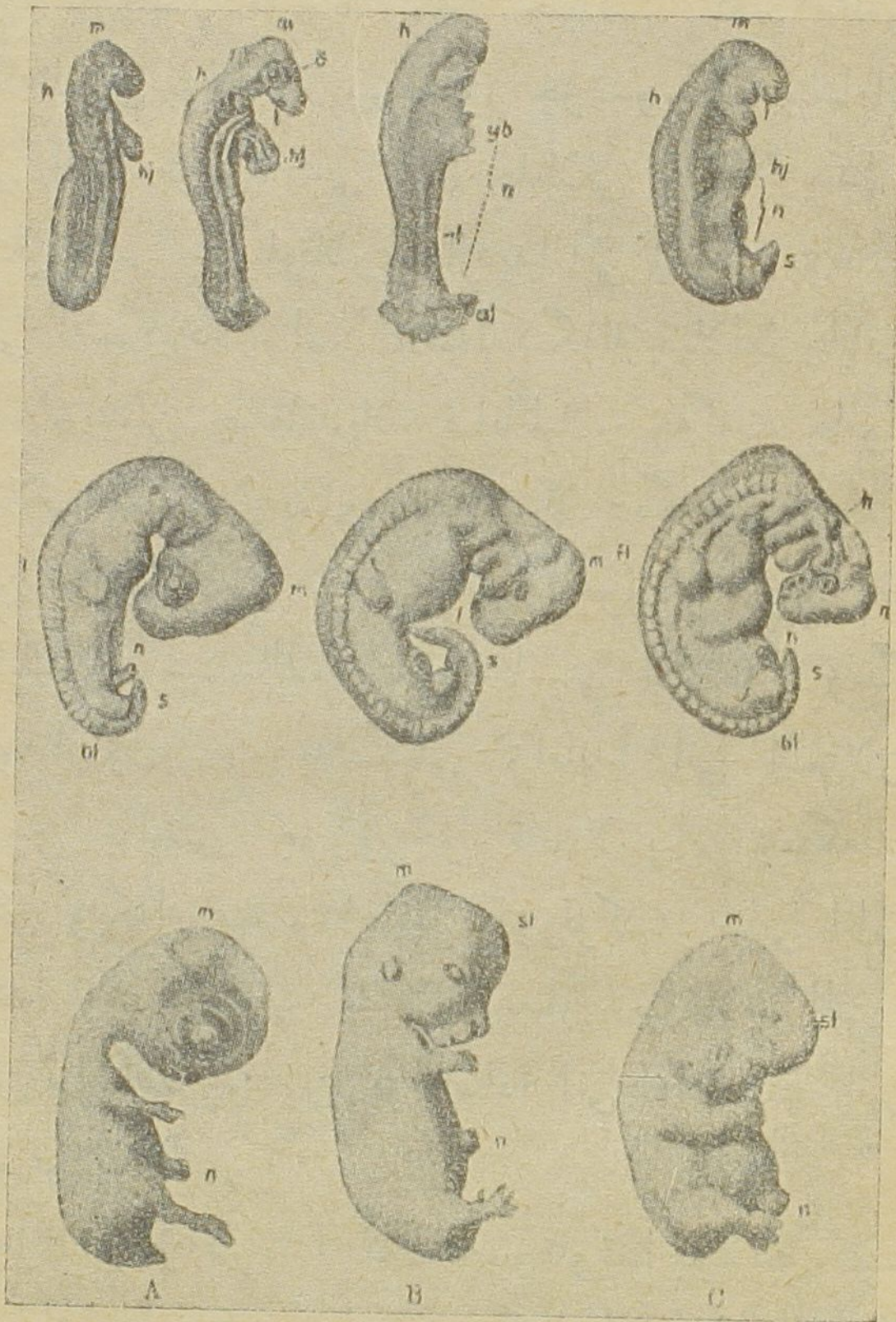
بلا، كيم اياغى بلا، كيم تيشى بلا، كيمدا اقبلى بلا
كۆرەشيب كەسى كەسىن ساقلايدى. خار تۇرلۇ توقوم
جانىوار بىر تالاي مەلىوان جېلنى يېچىندە ۆلتوقوم
تۇرلەنمەكلىك بلا باشخا توقوم جانىوارلادان چىققانى
بو بىز باشىندا ايتخانېبىزدان بەلگىلىدى. تۇرلۇ - تۇرلۇ
جەرلەدە اقېرتېن، اقېرتېن ھاوادا جاشاودا تۇرلەنە
بارادى. سۆز ۋچۇن: تۇزلەنى چەگەت كۆشلەيدى
نەدا جەگەتلە قوروب كەتەللە. كۆللە، قۆبانلا قوروب
كەتەللە. نەدا تەگگىزلەنى تۇبلەرى ۆرگە چىغىب، قوروب
قارا جەر بۆلوب قالادېلا. سۆرا ۆل جەرلەدە ۆل
جاشاونو بۆلومو تۇرلەنگەنگە كۆرە الاينى جانىوار -
لارېدا تۇرلەنىب، باشخا توقوم بۆلادېلا. سۆز جۆقدو،
ۆل جانىوارلا بىر كەسەككە بۆلوب قالماين بىر بۆلەك
جۇز مىك نەدا مەلىوان جېلنى يېچىندە تۇرلەنەللە.
بۇجانىوارلا بارېدا بىرى بىرىنە توقوم جىووق
بۆلغانلارېنا بىرىشەك جۆقدو

ادام بىر ووج تۆپراقدان جاراتېلىب قالغاندى
دەيدىلە. ۆل ادام قايدان چىققاندى؟

ادامنى جاراتېلغاندا ۆل قالغان جانىوارلا جاراتېلغان
جۆل بلادى. ادام - جانىوارلانى باشخا توقوملارېدى.
ادامنى چارخېنى شلەنگەنى ادامدا جانىوارلادان

بۆلغانىن بەلگىلى ئەتەدى. ادامنى چارخىدا چاباقنى،
قانائىنى، جانىوارلانى چارخلارى شىلەنگەن ۋالگۈ
بلا شىلەنگەندى. الانىدا ادامچا چارخىن جۇرۇتتىگەن
سۈيەكلەرى باردى؛ سۈيەكلەرىنە ئەتلەرى، سىڭگىرلەرى
جابىشىدى. انى كىيىك مېيلارى باردى، جۈرەكلەرى،
ۋىگەلەرى، قارىنلارى، يىچەگىلەرى، بۇرەكلەرى، ئەرايك،
تىشىلىك ئەتتىگەن سانلارى، كۆزلەرى، قوللارى،
بورونلارى، داغىدا انى كىيىك زاتلارى باردىلا. باشخالىغى
قوروشىلەنمە كىلىكىندەدى، ۋالگۈلەرى بارىندا بىرچادى.
ۋال چارخلانى وشاماقلىقلارى الاى كەسى اللىنا
تۈيۈلدۈ. بىر سۆزسۈز ادامدا، قالغان جانىوارلا بىر
بىرلەرىنە جوق كىيىك، قالغان جانىوارلاغا جوقدو.
اگىغا بىزنى كۆب شاغاتايغىبىز باردى. الايا ادام بىر قاوم
جانىوارغا وزاق جوقدو، بىر قاوم جانىوارغا قىسقا جوقدو.
بو زاتتا پىنانىر ۋچۇن ادامنى اناسىنى قارىنىدا
تورغان زامانىدا تۇرلۇ - تۇرلۇ زامانلارنىن الپ
جانىوارلانى انالارنى قارىنلارنىدا تورغان زامانلارى
بلا تەكلەشدىرىرگە كەرەكدى. سەيرىش - بىر بۆلەك
جىل بۆلغان ادام نە چاباققا، نە قانائىغا، نەدا قالغان
بىر تۇرلۇ بىر جانىوارغا وشامىدى. ۋال جانىوارلانىدا
ادامنىدا قولدان كەلگەنچا گىتچە زامانلارنىن (انالارنىن

قارنىمىدا تورغان زامانلار پىن) الېب تە گلە شىد ىر سەك، الا
بارىدا چاباققا وشايدىلا.

ادامنى مایمولنو كىشد یكنى انالار پىنى قارىمىدا رىند او سگەن زامانلار پى

كيشدىكدا، مایهولدا انی كیبیک ادامدا انالارینی قاریندا -
ریندا جا گئی جاراتیلب بالا بولوب باشلاغان زامانلاریندا
الانی باریندا بویونلاریندا چاباقنی که سگه نلهریچا
که سگه نلهری بولادی. بیر سۆز جوقدو، ول وشاماقلیق
کهسی اللینا بولماغاندی. ول جانلانی ورتالاریندا قان
قاتیشخان بیر جووقلوقلاری باردیدا انی وچون بولغاندی.
سیرنی ئەسیگیزده بولور که سه له که له جباللا چاباقلانی
توقوملاریندان چیقاندیلا، قاناتلایلا، چه گت جانوارلا
جبالنلانی توقوملاریندان چیقاندیلا ده که نیبیز. ول بیر
ایتخان جانوارلانی بیر برلهرینه جووقلوقلاری ئەنتدا
به لگیلیدی. سیناساڭ، ادام اناسینی قاریندا و سگه ن
زامانیندا، ول، بیر به لگیلی زاماندا انی ایاقلاری،
قوللاری بالیقنی جۇزۇۇچۇ قاناتلارینا، و بگه لهری
چاباقنی و بگه لهرینه وشاغانین کورلؤکسه. سابی اناسینی
قاریندا بالا بولوب باشلاغانیندان باشلاب التي ای
تولغان زامانیندا وزون بولماسادا انی ادام تینچ تانیرچا
قویروغو بولادی.

جانلانی ارالاریندا که ک جوقلوقدا بولادی، قیسخا
چاباق ول بویوندا که سیلگه نلهری بلا سولوغانین
سیر باریندا بیله سیر. که سه له که گدا، تاوقدا، یتدا،

اچىقدي. ادامغا قاناتلادلان، جىلانلادان نەدا چاباقلادان
ئەسە جانىوارلا قىسقا جووق بولغانلارې كىمگەدا اچىقدي.
سۆز وچۇن: چەگەت جانىوارلا بارېدا ادامچا كەسلەرىنى
بالالارېن كۆكرەكلەرى بلا (سۇتلەرى بلا) اسپرايلا.
چەگەت جانىوارلانى بو زاتلارې جىلان، ماقا، قاناتلې،
چاباق كىبىك جانىوارلادان وزاق باشخادې. اداملادا
كەسلەرىنى جاڭگى تووغان بالالارېن كەسلەرىنى
سۇتلەرى بلا اسپرايلا. ول چەگەت جانىوارلادان
ادامغا قايسى بەك وشايدې؟ قايسى قىسقا جووقدو؟
ادامغا ئەم بەك وشاغان، انې ئەم قىسقا جووغو مايمولدو
دەب سىز بارېغىزدا ايتىرمىسىز؟ يشەكشىز ايتىرسىز. نە
چارلاساقدا، مايمول بىزگە قالغان جانىوارلادان بەك
وشاغانى قوی، بىزنى ئەم قىسقا جووغوبوزدو. مونو
بىلاى بولغانىنا بىزنى كۆب شاغاتلېغىبىز باردې. ادامنى
توپراقدان جاراتلېغانىنا، تېشىروونو ادام بايغامبارنى بىرىە گىسىندەن
جاراتلېغانىنا بىز يناناللىق تۇيۇلبۇز. ول بىر جوققادا
وشاماغان ۆتۈرۈك خاپاردې. اللای ۆتۈرۈك خاپارلا
بلا ادامنى مېسىن تولتورورغا كەرەك تۇيۇلدۇ.
جووقلووقدا بولادې. الاى بولسادا ادامنى قىسقا جووغو
كىمدى، بىلالماز بىزمى؟ بىلالىبىز. ولدا بەك توورا

دونيادا 70 تۇرلۇ مايمول باردى، الادان نۆرت
توقومو ادامغا بەك كۈشلۇ وشايدىلا. الا ادامغا وشاغانلارې
ۋچۇن اتلارېنا ادام سېفاتلې مايموللا دەب ايتېلنادې.

شىمپانزە دەگەن مايمول

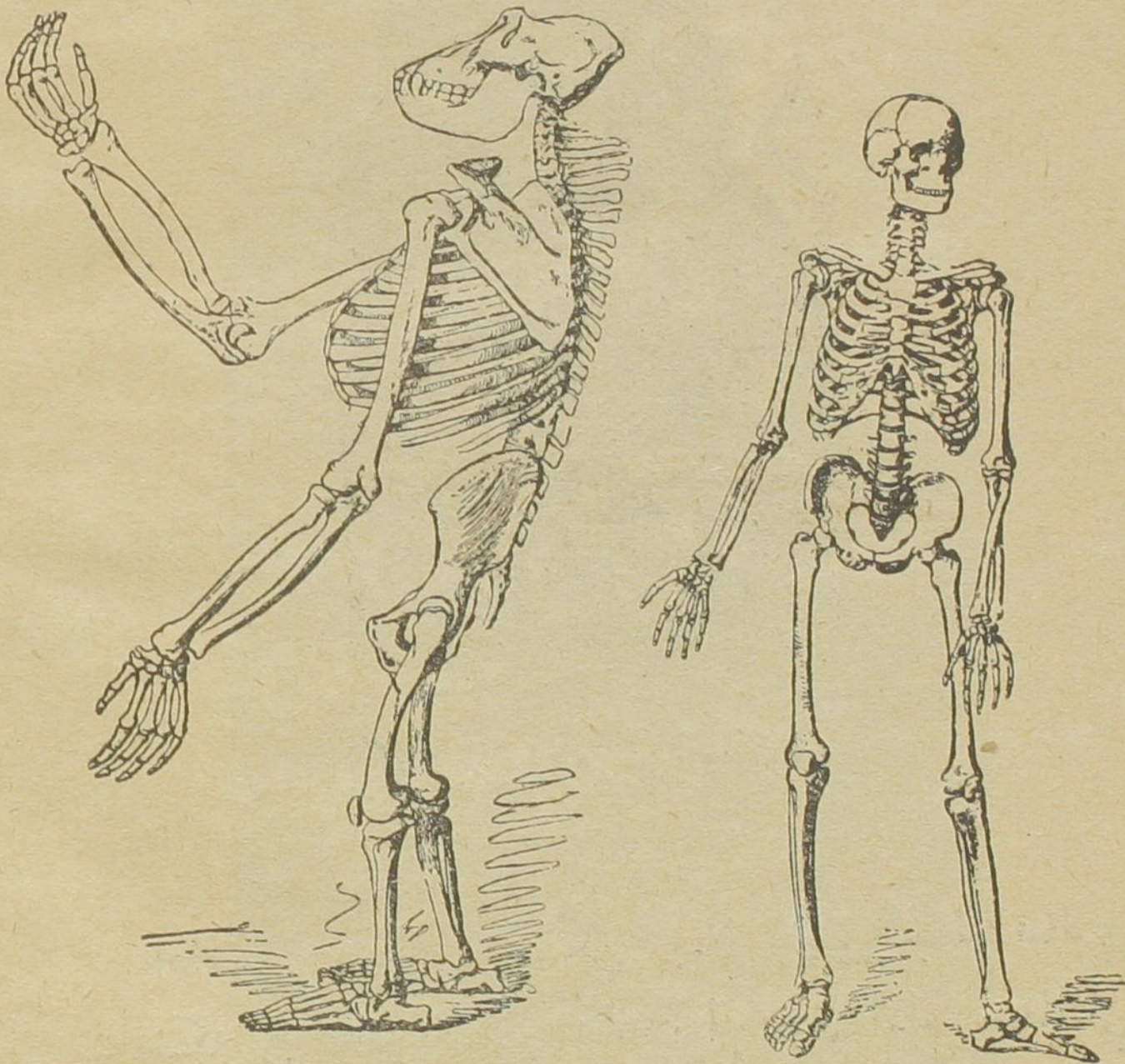
الانى اتلاري بېلايدي: ئەكى توقومو افريكادا جاشايللا،
الاغا گوريلا بلا شيمپانزه دەيله، ئەكى توقومو ازيبادا
جاشايللا، الاغا وړانگ-وتانگ بلا گيبون دەيله.

گوريلا ده گهن مايمول

ادامني جيڪ، جيگي بلا ايريب، قالاي
يشله ننگه نين و قوغانلار پندا، ادام و ل ادام سيمفاتيلي
قويرو قسوز مايمولالاغا قيسخا جووق بولغانين تانغانديلا.
و ل قويرو قسوز مايمولالاندا، ادامندا، الانى چارخلار پندا

بۆلغان خار بىر واق زاتلارېندا قوقوب بېلىپ تەڭلە-
شدىرىپ قاراغاندىلا. ۆل زاماندا ۆل بالالانى انالارېنى
قارېنلارېندا جەتسى ايغا دەرى سانلارېنى ئەم واق
زاتچىقلارې بىرى بىرىنە سەير وشاب، اندان ۆزغاندان

ادام بلا مایەوانو سۆەکلەرىنى یشلەنگەن ۆلگۆلەرى

سۆرا (7 ايدان) الانى بىرى بىرىنه ازدان، از وشاب
ته بره گه لرین تابخاندېلا. قېسخا سۆز: ادامغا وشاما-
قلېقلاري وللو مایمولادان ئەسە، الانى انالارېنى
قارېنلارېندا بۆلغان زامانلارېندا بەك بۆلغاندى.

سۆت بلا بالا اسپراغان جانېوارلانى يىشلەنگەنلەرین
ۆقوغان زاماندا، توقوملانى بىر بىرلەرینە وشاماقلىقلاري
بلا باشخالېقلارېن ایرېر ۋچون الانى تىشلەرینى وللو
ماغانالاري باردى. ادامنى تىشلەرى بلا ادام سېفاتلى
مایمولانى تىشلەرى بىرچادېلا، ادامنىدا، مایمولنودا
تىشلەرى 32 - دىلە. يىشلەنگەنلەریدا ۆرنالغانلارېدا
بىرچادى، باشخالېق واق زاتلارېندادى: مایمولنو تىشلەرى
ادامنى تىشلەرىندەن وللودولا، کۆشلۇدۇلە، الاى بۆلسادا
ادام بلا مایمولنو تىشلەرینى باشخالېقلاري، ادامغا وشاغان
مایموللانى تىشلەرینى بىر بىرلەریننەن باشخالېقلارېننەن
ئەسە ازدېلا.

ادام سېفاتلى مایمول بلا ادامنى بىر بىرىنە وشامان
کۆب زاتلاري جۆقدو. ارتېقدا ۆل مایموللانى باش
سۆیه کلەرى قالغان جانېوارلانى بارېنداندا بەك ادامغا
وشايدى. ۆل مایموللا بلا ادامنى سېگىرلەرین داغېدا
خاتخوسون تەگلەشدىرسەگدا بىر بىرىنە تامام قالغان

زاتلارچا و شایدېلا. وّل ادام سيفاتلي مایمولا قالغان
مایموللادان ئەسە ادامغابەك و شایدېلا. ادامني باشي و لاسو
بۆلغانني سەبەبلى مایمولدان اني مېيسېدا كۆبدۇ. ئە
كېيك ادامني مېيسېدا ئە و لاسو مایمولنو مېيسېننان ئەسە
وللودو. ادام سيفاتلي مایمولا بلا ادامني مېيلاري قالغان
مایموللاني مېيلارېننان ئەسە بېر بېرېنە بەك و شایدېلا.
يچەگيلەريدا اني كېيكەدى. ادامني سۆقور يچەگيدە
قورتخا و شاغان، ادامني اوروب قېيناي تورو و چو بېر
يچەگيچيگى باردې، بېر باشخاسي بۆلماي وّل ادام
سيفاتلي مایمولنودا اللاي بېر يچەگيچيگى باردې. مایمول بلا
ادامدان قالغان جانېوارلادا وّل يچەگى ئە ازدا بۆلمايدې،
نەدا بېر كەسەكچيک بۆلادې.

وّل سەبەبلى ادام سيفاتلي مایمول بلا ادامني چارخلا-
رېني يشلەنگەنلەريدا، جاراتېلېب باشلاغانلارېني بېر-
چالېقلارېدا ادام بلا ادام سيفاتلي مایمولنو قېسخا جووق
بۆلغانلارېنا شاغات بۆلادېلا.

قان جووقلوقتنوا انداندا اچېق جۆل بلا كۆكۆزۇرگە
بۆللوقدو. بېر جانېوارني قانېن كەسېنى توقوموندان
جانېوارغا نەدا باشخا توقومدان جانېوارغا قويماقلىق
سەپرىشلەني كۆكۆزەدى. سۆزۇچۇن: سوو تۆگگۆزنو

قانى قويولغان كۈتۈ قۇياننى قانىن الېب قۇرلوق
ئەتسەك، ۆل قۇرلوق سەير كۈچ تابادې. كۈتۈ قۇياننى
اللاي قانىندان ئەتيلگەن قۇرلوققا سوو تۆگۈزۈنۈ
قانىندان ئەتيلگەن قۇرلوقدان بېر بۆلەك تامچې
قۇشساك، ۆل ئەكى قۇرلوق ۆساغات قاتېشغاللاي
موتخوز بۆلوب يگى كەسەگى تۇبۇنە چۆگەدى. ۆل
توقوم موتخوز بۆلوب تۇبۇنە چۆكگەن قان نە بېرى
بېرىنە قانى قۇشولغان جانېوارلانى قانلارېندا بۆلادې،
نەدا بېر توقومدان بۆلغان جانوارلانى قانلارېندا بۆلادې.
بو زاتنى سېزگە اچېق ئەتەر ۋچۇن سېزگە بېر
ۋالگۈ كەلتىرەيم: قۇيان بۆلسون، يت بۆلسون، قۇي
بۆلسون نەدا ات بۆلسون باشخاسې جۆقدو، بېلانى
بېرىنى قانتامېرلارېنا تاوقنو قانىن قويوب، انان سۆرا
انى قانىنى خوبەگېسىن تاوقنو قانىنا قۇشساك تۇبۇنە
چۆكگەن قۇي، كۆكۆرچۇننۇ قانىنا قۇشساكدا تۇبۇنە
چۆگەدى. ۆل قانكا سۇت بلا بالا اسېراغان جانېوار-
لانى قانىن قۇشساك نە تۇبۇنە چۆگۇب جوق تانىلمايدې،
نەدا تۇرلەنمەيدى. الاي ئەسە كۆگۇرچۇن بلا تاوق
جورقدولا. ئەنتدا بېر ۋالگۈ بەرەيم: ۆگۇز قانىندان
ئەتيلگەن قۇرلوق باشخا ۆگۇزۈنۇ نەدا يىنەكنى قان

قورلوغونا قوشولسا تۇبۇنە چۆكگەنى كۆب بۆلادې،
الاي بۆلغان ۋچۇن قالغان كۈۋشەنۇۋچۇ ماللانى (قوينو
يىلنى نەدا بوونوقانىنى قورلوغوناقوشساك موتخوز بۆلمايدې.
تووارماللانى توقوملارى بىر بىرىنە تاوقنو توقومو كۆگۇرچۇننۇ
توقوموناجوو قچالاي جووق تۇيۇلدۇدا قانلارېن قوشساكئانى
ۋچۇن موتخوز بۆلمايدې. الاي بلا كۆرەسىز ول قاندىن
ئەتيدگەن قورلوق جانېوارلانى بىرى بىرىنە قالاي
جووق بۆلغانلارېن بەلگىلى ئەتەدى.

ادام قان سالىنگان خايوانلانى قانلارېنى قورلوغووا
قالايدې؟ ول بەك سەيردى. ادامنى قانى قويولغان
ماللانى قورلوغو ادامنى قانىنى قورلوغو بلا وڭاي
قالغان ادام سىفاتلى جانېوارلانى قورلوقلارى بلا
قاتىشدىرسا كىتۇبۇنە چۆكەدى. ول تۇبۇنە چۆكگەنىنى
كۆبۇگۇنو نەدا كەسىنى بۆلومونو ادام
قاندىن ئەتيدگەن قورلوقدان باشخالېغى جووقدو اننان
ايرىغادا بەك قىيىندې، خار نەسىدا تامام بىرچادې.
گورىيالا، شىمپانزە، ورانگ - وتانگ داغىدا
گىبۇندا بىزنى يشەكسىز جووقلارېبىزدېلا. ادام ول
مايموللانى بالالارېدى. مەليوان جىالا كەتگەندەن سۇرا
الادان تۇا كەتتې اقبلى، مېيسى الادان ئەسە يگى بۆلغاندى
دەرگە بۆللوقدو.

مونو بارین ایتخانیمدا مهنی، ادام بو ساغاتدا بیز
کۆره تورغان مایموللادان: شیمپانزه دەن، ورانگ —
وتانگدان نهدا قالغان مایموللادان تووغاندی دەب
تویولدۇ، الایا اتاسی، قارت اتاسی نهدا اتاسینی اتاسینی
اتاسی الانی بیر بۆلغان بۆلوردای بیر بیرلهرینه اندان جووق
جهته لله. ادام بلا بو ساغاتدا تورغان ادام سېفاتلی
مایموللانی موندان الغین بیر تالای مه لیوان جیل اتالاری
بیر بۆلغاندی. اندان اری ۆسمه کلیکلهریوا الانیدا قالغان
باشخا توقوم جانېوارلاچا، جاشاو تۇرلەنگەنگە کۆره
الانیدا بۆلوملاری، سېفاتلاری تۇرلەنه بارغاندېلا. الای
بۆلسا، سورا قاچانەسەدا بیر زاماندا نه ادام بولماغان
نهدا مایمول بۆلماغان ورتالیق سېفاتلی بیر جانېوار
بۆلورغا کەرەگەدی. الای جانېوارلا بۆلغان ئەسەلەوا
الانی قایدا بۆلسادا بیر پشانلاری تابېلېرغا
کەرەگەدی.

ئەرتدەراق گۆنلاندىيادا اسکەردە قوللوق ئەتگەن
دۇبوا دەب بیر دوکتور بۆلغاندی. ول دوکتور 1891
جیلدا یاوا دەگەن ایرپەکاننی کۆرۈرگە بارغانیندا الای
سۈیه کله تابخاندى.

ۆل اندا ۆنگاوانا دەگەن قۆبانىي جانىندا بىر باش
سۆيەكنى باش جابخىچىن، ئەكى جاياق تيش داغىدا
بىر بازىق بوت سۆيەك تابخاندى. ۆل سۆيەكلە جەرنى
ۋچ تۆرت جۇزمىك جىل بۆلغان بىر بەك تەرەن ئەسكى
جەرىندە تاپىلغاندىلا. ۆل باش سۆيەكنى باش قاڭكاسى
ادامنى باش سۆەكىنەدا مايمولنو باش سۆەگىنەدا وشاغاندى.
وزونلوغودا كەڭلىگىدا ادام باش سۆيەكدەن اسسېرى
گىتچە بۆلماغاندى. الاى بۆلغان ۋچۇن ماڭگىلايىنى
تارلىغى جاتىقلىغى بو ساغاتدا ۆل ادام سىفاتلى مايموالاغا
وشاغاندى.

ادامنى باش سۆيەگىنىدا، ادام سىفاتلى مايموللانى
باش سۆيەكلەرىندا، ۆل تاپىلغان سۆيەكىندا تەڭلەشدىرىر
ۋچۇن الانى يىچلەرىنە نەنچا ستاكان سوو كىرگەنىن ايتايم:
بو ساغاتدا ادام سىفاتلى مايموللانى باش سۆيەكلەرىنى
ئەم ولسونو قووشونا ۋچ ستاكان سوو كىرەدى.
ادام باش سۆەكنى ئەم گىتچەسىنى قووشونا بەش
ستاكان بلا جارېم سوو كىرەدى، ۆل تاپىلغان باش
سۆيەكنى قووشونادا تۆرت ستاكان بلا جارېم سوو
كىرگەندى.

قىسقا سۆز ۆل باش سۆيەك مایمول بلا ادامنى
سېفاتلارنى بىرى بىرىندەن باشخارېلىپ تەبرەگەن
زامانلارنى سۆيەگىدى. انى كەسىنەدا پىتەكانتروپۆس (☆)
دەيدىلە.

ۆل تابىلەمان تىشلەوا ادامدان ئەسە ادام سېفاتلى
مايمولنو تىلشەرىنە بەك وشايدىلادا، مايمولنوقو بۆلغانلارنى
بەك شاعاتىق ئەتەللە. بوت سۆەك ۆلچەسى بلادا یشلەنگەنى
بلادا تامام ادامنى ۆرنا يلىگىدى. الاى بلا ۆل پىتە
كانتروپۆسنو اياقلارى جۇرۇرگەدا، چابارغادا جارارجا
بۆلغاندىلا.

بو ایتىلغان زاتلا بارىدا پىتەكانتروپۆس بوساغاتدان
بىر بۆلەك جۇز مىك جىل الغىن جاشاب تورغانىندا، بو
ساغاتدا جوغو قالماى قىرپاىپ كەتگەنىدا بەك بەلگىلى
ئەتەللە. الاى بۆلغان ۆچۈن انى ئەت جووقلارى قالغاندىلا،
بىر جانىندان ادام سېفاتلى مایمولا قالغاندىلا، بىر
جانىندان اداملا قالغاندىلا.

(☆) پىتەكانتروپۆس مایمولنو دام بۆلۈپدا بۆشەماى
مايموللايدا قالماى ۆرتالىقلاى تورغانىدى.

نەچىك، نە بەت بلا ۆل پىتەكانتر ۆپۆسدان ادام
جاراتىلدى؟ انىدا اگىگىلارغا كەرەكدى: قايدا
بۆلسادا بىر جەردە ۆل (ادام-مايمولدان) بىر سابىيلە تووغاندىلا،
ۆل سابىيلە اتالارىندىن انالارىندىن اقبىلى بۆلغاندىلا،
باشلارى ۆللو بۆلغاندى، مېيلارىدا ماجال بۆلغاندى.
الانى مېيلارى كەسلەرىنى توقوملارىندىن ماجال بۆلماقلىغىدا
الانى جاشاولارىنا بۆلوشغاندى، مېي يگى بۆلسا جاوندىن
ئەسە خېيلاچى بولورغا، جاشاونا جاراغان بىر زات
تابارغا، اشارىق تابارغا، كەسىن قورقوولادان ساقلارغا
د. ا. ك. زاتلاغا بارىندا بۆلوشادى. ۆل ماجال تووغان
مايمول بالالادان اناندا ماجال بالالا تووغاندىلا،
داغىدا الاداندا يگىلە تووغاندىلا. الاى بلا توودوقلا
تۇرلەگىگەننەن تۇرلەنە ارتدان ارتخا ادام چىققاندى.
جەر، جەر بۆلغاندىن بەرى بۆلەك جۆلدا قارا
جەرلەنى تەگگىز جابىب قويغانلارى بۆلغاندى. بو
ساغاتدادا الاى جەرلە بۆلادىلا. ۆل تەگگىز جابخان
جەرلەدەن قالغان ايرىمكەنچىقلانى خاوالارىدا جاشاولارىنى
بۆلوملارىدا الغىن زاماندا نەسە باشخا بۆلادى. الاى
ايرىمكەنچىقلادا قالغان جانىوارلادا ادام سىفاتلى مایموللادا
قالغان جانىوارلادان ايرىلىپ قالغاندىلا، الانى تەگگىز

باشخا جانپوار لاغا تۇبەرکه قۆيماغاندى. انى سەبەبلى
ۆل ايرېمکاندا قالغان جانپوار لا کهسلەرى بىرى بىرى
بلا بۆلماسا باشخا جانپوار لا بلا تۇبەشىب ئەرلىك
قاتىنلىق جۇرۇتەگەندىلە: اللى ايرېمکانلادا
بۆلغان جانپوار لانى ۆسمە کلیکلەرىدا تۇرلەنمە کلیکلەرىدا
الانى جاشا ولارىنا كۆرە بۆلغاندى. پیتە کانترۆپۆسلا
قوزلاب كۆب بۆلغاندىلا. الا تورغان جەرلەرىندە
اشارىق تابماي الا اشارىق يزلەب باشخا جەرلەگە
كۆچۇب باشلاغاندىلا.

ۆل تامام اللى بۆلغانىنا، ۆل پیتە کانترۆپۆسلانى
سۇيەكلەرى تابىلغان ياوا دەگەن ايرېمکاننى، تەگگىزنى
تۇبۇ ۆرگە كۆلتۇرۇلۇب قارا جەر بۆلۇب، بىر جۆلدا
اوسترالىياغا قوشولغانى بىر جۆلدا ازىياغا قوشولغانى
شاغاتلىق ئەتەدى. اوسترالىيادا جاشا ونو بۆلومو ياوا
دەگەن ايرېمکاندا جاشاودان ئەسە كۆب باشخادى. ياوا
ساولاي قارا چەگەت باسپىدى. اندا بۆلغان پیتە کانترۆپۆسلا
اشارىق يزلەب ۆل تەرەكلەگە ۆرلەب ایلانگاندىلا،
سۆرا الا ۆل تەگگىزنى تۇبۇ ۆرگە كۆلتۇرۇب ياوانى
باشخا جەرلە بلا بىر ئەتەگەن زامانىدا اوسترالىياغا
تۇشۇب قالغان پیتە کانترۆپۆسلاوا اندا جاشارچا بۆلۇغا

كەرەك دىلە. اوستراليا دا جوق بىتمەگەن قوم تۈزلەرى
بۆلگەن اندا مېندا قېردېش جەرلەرى بۆلوب الادا
بوتاقسىز بازېق تەرەكلە بىتىگەن جەردى.

ارى تۈشگەن پىتە كانترۆپۆسلاغا اندا تۈزلەدە
چابارچا ۆل بازېق بوتاقسىز تەرەكلەگە ۆرلەب الادا
چېچىقلانى توتارچا، بالنى لېرچا اياق، قۆل كەرەگەدى.
الا اندا بىر تالاي جۇز مىك جېل كەتىگەندەن سۆرا
ۆل تەرەكلەگە ۆرلەرچا، قاچېب جاوندان قوتولورچا،
سۆرۈب جانېوارلانى توتارچا وزون اياقلى بۆلدولا.
ئەم ارتىندا الانى اياقلارى تامام ادام اياقلاچا بۆلدولا.
اياقلارى تۈرلەندىلەدا ئەكى اياقنى ۋسۈندە جۈرۈرچا
بۆلدولا. ئەكى اياقنى ۋسۈندە جۈرۈر ۋچۇنا تۈز ۆرگە
سۈيەلەرگە كەرەكدى. تۈز جۈرۈر ۋچۇنا سېرت
ۆمراولارى تۈزەلەرگە كەرەگەدى، الا بارېدا وزاق
زامانلا كەتېب ۆل بىز الغېن ايتخانچا ۆل جاشاونو
قېينلىغېنا تۈزەلغانلا قالېب تۈزەلماغانلا قېرىلېب الاى
بلا اداملا چېغا باشلاغاندىلا.

دا، ۆل ياوادا قالغان پىتە كانترۆپۆسلانى نوودوقلارېوا
نە بۆلدولا؟ الانى چارخلارېدا تۈرلەنە بارغاندىلا. الاى
بۆلگەن ۋچۇن الا ۆل قالېن چەگەتلەدە جاشارغا جاراولو

تۇرلەنگەندىلە. بىر سۆز جوقدو الادا وُل جاشاوغا
يگىدەن يگى ۋيۇرسۇنە بارغانلارېنا، بىر تالاي جۇز
مىڭ جېل كەتتېب بىر تالاي مەليوان توودوققا ايلانگاندىن
سۆرا ئەكى توقوم چىققاندى: چەگەتلەدە جاشاغان -
مايموللا بلا تۈزلەدە جاشاغان - اداملا.

ۋل جاڭگى چىققان ادام كەسىنى مېسىي قالغان
جانېوارلادان يگى يشلەنگەنىنى سەبەبى بلا قالغان
جانېوارلادان اقبىلې بولغاندى. انى چارخېنى تاب
يشلەنمەكلىگى، ۋل چەگەتلەدەدا، قاياالادادا، س-ووق
جەرلەدەدا، جېلې جەرلەدەدا، جاشارچا ئەتگەندى. ادام
كەسىنى جاشاون قالغان جانېوارلادان سە از ۋلۇب،
قۆزلاب كۆب بۆلوب جەر - جەرنى تۆلتوروب باشلاغاندى.
ئەم ارتىندا ساولاي جەرنى ۋسۇن تۆلتوروب تۆختاغاندى.
تۇرلۇ تۇرلۇ جەرلەدە جاشاوغا، اشاوغا كۆرە ادامنى
تۇرسۇنۇ تۇرلەنە بارغاندى. الاى بلا اق تۇرسۇنلۇ
اداملا، قارا تۇرسۇنلۇ اداملا، سارى تۇرسۇنلۇ اداملا،
قىزىل قۇرسۇنلۇ اداملا چىغا بارغاندىلا. ادام، قالغان جانېوارلا
بلا بىر تامىردان چىغىپ دايم كەسىنى قېلىغىندا، چارخېندا
دونياغا جارايدىرا بارغاندى ئەم ارتىندا (قازىلېب
تابىلغان شانلادان بەلگىلىدى) وللودان وللو بۆلا،

اقىلمىدان اقبىلى بولا بارغاندى. ول جاراشماقلىققا
جوز مىك جىلا كه تگه ندىله. ئەندىوا ادامنى ۋىرەگەن

اق تۇرسۇنلۇ اداملا.

قارا تۇرسۇنلۇ ادام (نه گر)

سارې تۇرسۇنلۇ ادام

قىزىل تۇرسۇناۋ ادام

خاپارىنا قاراساق، ۆل كەسىنى مېسىنى يىگى بۆلغانى
سەبەبلى نە زاتلاغا جەتگەنن، جاشاون نە جۆلغا
سالغانن كۆرەبىز.

ادام عىلمونو جاراتىب، انى كۆچۈ بلا تايىغاتخا
كەسىنە بۆى سالدېرتخاندى. ۆللو سەيرلىك ارۋ زاتلا
جاراتخاندى. ادامنى جاشاما قلىغى انى موراتى ۆل سەيرلىك

زاتلاغا جەتمەكلىك ۋ چۈندۈ. ادام ۋسە، اقبىللى بولا،
كەسىنى تۆرت اياقلى قارناشلارېندان وزاق كەتیب، بىر
يشەكسىز، بىرى بىرىنە قارناش بولوب، بىرى
بىرىن ارو كۆرۈب جاشارچا، بىر ارو جاشاوغا
كەللىكدى، ۆل زاماندا اداملانى ۆرتالارېندا خايوانلاچا
بىرى بىرى بلا كۆرەشمەكلىك تاسدا بۆللو قىدو.
ۆل جاشاودا كاممونيژمدى!

ارتى

51
14

Цена 40 к.

باغاسی 40 کاپهک

Fam 6353

Alekseev, Ju.

Proischozhenie
čeloveka i život-
nych.. (Na karača-
evsko-balkarskom
jazyke)..

Moskva
1925

Fan
6353

يو. اله كسه يوف

جانپوار لا بلا ادامني قلاي

چيقتان خاپار لاري

Fan 6353

س. س. س. ر. ني ميلله تله ريني ارا باسما سي
موسكوا - 1925 جيل

